

je leta voljen, in pripraven, naklepe prejemati — ino, če se mu bodo godni zdeli — v prihodni vesolni skupščini VAM v prevdarak ino sklep položiti.

Vse, kar smo dozdaj slišali, nas visoko častiti Gosronzi! ne sme omotiti, ne sme in ne more podkopati dna sladkiga upa, ki je lani v naših serah tleti začel, upa: „de še bode solnce tudi pred naše vrata prisijalo“ — de se bo slovensiga jezeroletni sužnosti odvila, de bodo naši unuki svobodni, in samosvoji, pod milim solncem avstrijskiga cesarstva, v svoji domovini gospodovali, — in nam, ki bomo v miru počivali, nekaki: „Bog njim daj večni raj! oni so je nam dobro osnovali,“ v večnost pošiljali. —

Ako hočemo pa to doseči, ne smemo rok v krilo djati, ne smemo le novine čitati, ali v našim zbornišu le kratek čas jiskati, in se radovati. Naš prvi namen je bil viši, je bil imenitnejši. Spomnimo se, kar smo v našem razglasu 20. dan Nov. v letu 1848 svetu, in posebno našim SLAVJANSKIM BRATAM skoraj enoglasno oznanili: „Pred vsm,“ smo djali, „bo družtvo v izbah svojiga staniša novice in dnevnikie, knige in zemljopise k občni vsakdanji rabi in k podučavanju svojih udov o časnih okolnostih in o djanju znanih narodov pripravne imelo. To bo perva stopnja, domače opravilo, potrebno pripravljeno družtva k višji in osebnim namembi zunajniga djanja, ktero se začeti misli, kakor hitro bo družtvo premoženje enakim potročkam doraslo. Potem se bo družtvo trudilo, po slavenskih tiskopisih, po razglasu dobrih knjig moralniga in scer podučivniga zapopadka, ter če bo mogoče, po izdavanju primérnih novin za ljudstvo izvedrine misli razširjati, zavednost slavenske narodnosti prebúdti in okrepčati, pomenku ravnopravnosti vsih narodov popolno uterdti, in primorskim Slavenam njih pravice in dostojnost umljivo razjasniti.“

„Poglavita namemba družtva je tedaj literarno podučiva. Kér pa v konstitučnim življenju tudi kniževno djanje politični pomemba ime, razjasni družtvo svoje vérospoznanje tako, de so tri visoke misli nepremeljivi cilj njegoviga poželjenja in truda, namreč: Polna ravnopravnost vsih v Avstriji živečih narodov — Obstoj neodvisno samosvojniga, ustavno svobodniga, krepkiga, nerazdelivniga avstrijskiga Cesarstva — Neomajljiva trdnost Habsburg-Lorenskiga vladarstva in trona. Nej se tedaj njegovo djanje kjer in kakor bodi političniga okrožja dotika, zmír in zvesto bodo te misli vodnice njegovih korakov.“

„Te misli, dragi bratje, niso nove. Vsim avstrijskim Slavjanam so znane, kér so le obraz alj izrék slavjanskim sceru globoko urašeniga čislanja tujih pravíc in tiste slavjanske zvestobe, ki je od nekđaj prigovorna v dogodivšini sredno-evropskiga Cesarstva. One so priljudnim Slavjanu med evropskimi narodi od veka do veka slavo bratinske shajavnosti in serčniga sosedstva ohranile. One so slavjanske pleména v nebrojnih bitvah za véro in pravdo, za Cesarja in domovino kri prelivali in hrabro zmagati dale; one so naše očeta nadihnule, ko so se pred 35 letni v razrušenju tujiga zatiranja kakor eden edini možák dvignuli; oni so 60 tisuč slavjanskih sinov pred nekimi mesci v premaganje nezveste zaklebbe in hinavskiga v njej zapleteniga kralja na italianske bo-

riša spremile; one so sedaj družih 60 tisuč o pun-tarskimu po tulim šuntanju zapeljanimu Beču, kteriga je nekđaj veliki slavjanski vodja, JOVAN SOMESKSI, iz turške oblasti oteli, v teku nekoliko dni združilo, de so ga zopet oteli, in scer iz hujši oblasti nespačetnih brodivcov in divjih proletarjev. Te tri visoke misli bodo, ako potreba pride, še tisuče gotovih junakov na boriša tirale, in neprenehama vodivne zvezde Slavjanstva ostale, dokler le še en sam dihej zado „slavjanske persi dvigal bode.“

Teh besed, tega naména — častiti družbeni bratje! ne smemo iz pred oči zgubiti. Možko smo tarčo zasadi, možko tudi hočemo se truditi, de jo zadenemo. Kdor roko na ročnik dene, in se nazaj ozira, ni vreden nebeškiga kraljestva. Naši zvonajni bratje šo dočakujejo od nas ispeljevanje objube, ki sino jim jo bili storili. Ne dajmo jim perložnosti, v resnici reči, de smo jih za njihove doneske omelii; ne perпустimo, de bi ojstre besede, ki jih je naš rajni predsednik v zadnimu zboru kakor ognjene pušice nam v serca zagnal, so vresničile. Nočem jih ponoviti, mi še prevoč v sercu tlejo, in vem, de jih vsi z mano vred občutite, le toliko hočem opomniti, de je od neke gore, ki silno kreca in kriči, pa le miško rodi — govoril.

S serčno radostjo se moremo ozirati na krepko mladino našiga slavniga zbora, zlasti na jakie mladence, ki so še le znovič k družtvu perstopili. Zaupljivo, kar je nas starčikov, dočakujemo, in se nadjamo, de bodo taki korenjaki težavniga in važniga dela se primili, in nam ložejši opravila pustili. Med težavnigi dela štemjem literarno — podučivno, in zlasti 1. napravu dobrih knjig moralniga al scer podučivniga zapopadka, — in 2. vreditev družtveniga časopisa. Veseliti nas mora, de ne pervo ne drugo polje lansko leto ni bez delavcov ostalo. Na pervim sta Gosp. MACUN in Gosp. LEVC so verlo obnašala, prav prav čverste snopičke nabrala, in jih slovensini ponudila. Hvala nju truda! Nju čast je tudi naša čast! Pa, al je lepo, de smo jo sama pustili? Take delavce bi moralo častito družtvo s vso močjo podpirati, de bi ne obnemagali, de bi serčno in pogumno se poganjati mogli na literarnim in vednostnim polju. — Izvedrine misli razširjati; zavednost slavenske narodnosti prebúdti in okrepčati; pomenku ravnopravnosti vsih narodov popolno veljavo uterdti, in primorskim Slavenam njih pravice in dolžnosti umljivo razjasniti — je treba družtveniga časopisa. Brez tega smo v sednjih primerah — kakor je lahko razumeti — truplo brez duše. Za lastni časopis bi morali tedaj se mi zdi, vsi udje se vneti, posebno mlajši Gospodje. Casopis bi moral biti naš panj, v kteriga bi vsak svoje zdelke, svoj nabrani med polagati in hraniti mogel; bi moral biti polje med delavce razdeljeno, ki z veseljem težo in vročino terpijo, de bi se večerniga plačila vredne storili. Le, če so možko in svesto tega dvojniga lotimo, vsak po tem, kakor mu je od Boga dano, bo naše družtvo svojo lepo namero doseglo; si zaupljivo visokiga vladarstva in slavjanskiga ljudstva pridobilo; in krepko in slavno tudi zopernikam nsproti stal; Slaveni se bodo uku in vednostam vdali, in v kratkim po knjigah, v našim sladkim jeziku pisanih, se ozirati jeli; slavjanski učitelji bodejo radi v slavjanskim jeziku slavjansko mladino učili, ter kmalo bomo vse modrice zbrane vi-

dili na slavjanski parnasu. — Novi odbor, kteriga članovi se bodo VAM danas na znanje dali, ni spal. Naš častilivi in verli G. Komisar si je vse perzadel, de bi se vredilni odbor za ravnanje noviga časopisa pod imenom: JADRANSKI SLAVJAN, ustanovil. Kar se je o tem dozdal osnovalo, bo VAM naš častiti G. Tajnik bral. — Le to moram še poprej povedati, de, kar mene vtiče, sim perpraviljen po svoji slabi moči se vdeležiti, in odgovornost visokimu vladarstvu nasproti na-se vzeti; de pa si ne upam, de veči pomoči rodoljubnih delavcov ne dobimo, častite prijatelje našiga lista zagotoviti, de bomo zamogli, kakor mislimo, napredovati. Damo VAM naš načert v premislilik; kër pa po VAS uumljivosti ne dvomimo, de ga bote poterdili, bomo skerbeli, de prej ko bo mogoče, izgledni list na svitlo pride. Tudi za pretresovanje te reči danas časa nimamo; zato še leto povem: Nadjavši se VAS blagosločnosti menimo, de bi tisti denarji, ki jih je nekoliko za podporo ljube domovine vnetih Gospodov v najembo plačeniga Vrednika podpisalo, ko je k temu koncu znesek premajhen, — v pripomoč rojstva in isdatbe namenjeniga lista se obrniti mogli. Mislimo, de bo to vsem častitim in visokim hvale vrednim podpisateljim prijetno. Kdor pa teh, ki so te mile darove obljubili, ni naše misli, naj do prihodne srede, se odboru oglasi. Bolj na tanko se bomo tudi o tej reči v prvi prihodni skupščini pomenkovali. Danas VAM vse to, kakor sim že rekel, le v predvarek damo.

Še eno opravilo imamo.

Je VAM znano predragi Gospodje! de je novi odbor zvoljen, Vi ste ga ja zvolili; imena še VAM pa niso bile javno razglašene. Smo prihranili to za današni vesolni zbor. — Visoko častite gosp. Corič, ki ste ga predsednika izvolili, ne more v svojih sedajnih primerah častilivimu pozovu se vdati, se za njemu skazano zauplivosť zahvali, in obljubi slavnimu zboru zvest—in, kolikor mogoče, koristliv biti. Si bomo danas predsednika zbrali, prej pa še se mi zdi, treba izreči, de jas voljno se dolžnostam namestnika podveržem, predsednik pa po nobeni ceni ne morem in ne hočem biti.

Še dva predmeta pa kratka moram zadeti. Prvič: odbor je sklenil, de k zabavlicam ali veselicam, ki se bodo v tej dvorani po naših pravilih napravljale, je vsakimu gosp. Članu v zvanjanju na njegovo pošestost perpušeno, kako ženko s seboj perpeljati, pa nobeniga moža, in nobeniga možkiga zua svoje družine. Tako bodo vsakimu, ki ni član, vrata zaperte, naj si pride sam, alj s kom drugim. —

Drugič: Odbor se vsako sredo ob 7. zvečer shaja. Kakor serčno zelimo, de bi nikolj nobeden ne bil zaderžen, de bi priti ne mogel; temuž vsak ud vsakokrat pričejoč bil: tako ljubo bi nam tudi bilo, ako bi hotli takodjer še drugi članovi se vsakrednih pogovorov vdeležiti; tode morejo le posvetovavni, nikakor pa razsodiveniga glasu imeti.

Nagovor v trimesečnim zboru 24. Feb. 1850.

Častiti Gospodje!

Ko smo se 6. dan prošastiga mesca snidli, je VAM odbor dva važna predmeta svojiga oskerbnitstva v pre-

vdarek priporočil; namreč računski pragled prejemkov in izdatkov preteklega leta, in našo dolžnost, družbeni časopis napraviti, in izdajavati.

Prosilii smo zaradi pervaiga, de, kdor natančneji pretresanje lanskiga gospodarjenja želi, naj svoje naklepe odboru v premislilik izročiti blagovoli. Nihče se o tem ni oglašil, in tako po pravici mislimo, de ste pobot poterdili, in ga zadovoljni. Vedno na 23. odstavik naših postav se oziraje, po kterim ima vobluکو pravilo gospodarstva biti: „de naj se vsa moč in vse premoženje le v dvigovanje slavjanske narodnosti vpoltrebuje, in de ni dopušeno dolgove najemati, ali več potrošiti,“ kakor kar se s navadnimi prihodki poplačati zamore, smo do sada vse dolžne ostanke; ki jih je nam račun dokazal, odpravili, in poravnali; imamo 300 fr. za plačo stanija prihranjenih, ino smo le gospodarstveniku še okol 30 fr. dolžni. Ker se je broj častitih članov razveselivo pomnožil, upamo, de bomo v kratkim času tudi ta znesek odriinili mogli. Ni le narperva skerb odbora, slavnimu družtvu svojo čast in pošestost neomajdežovano ohraniti, temuž mu je posebno mar sčasama toliko primožjenja nabrati, de bi svoje viši namene doveršovati pričeti zamogli. Prizanesite, častiti Gospodje, de VAS o tem predmetu našiga prevdarjanja nekoliko dalje mudim.

Poglavita namemba družtva je — smo rekli v našim pervim razglasu — literarno-poučivna. Namemba, zares vredna krepih in junaskih sinov visoke matere Slave; namemba, ki nas gotovši od vsake druge, ako se je bomo zvesto obezali, h cilju našiga poželenja pripelata bode. Kteri verli Slavjan, kteri član našiga slavniga družtva ne želi iz dna svojiga serca, de bi se ravnopravnost vsih narodov v samosvojim, ustavno svobodnim, krepih, nerazdelivim avstrianskim cesarstvu pod neomajljivim carstvom Habsburg-Lorenskiga vladarstva — popolnoma vresničila? — Kdor pa zraven tudi ni prepričan, in kdor iz med nas ne čuti po vsaki žilici svojiga života, de je našimu ljudstvu, de je Slavjanam, ako jih hočemo na enako stopnjo z drugimi vzdignjene viditi, obude iz jezeroletniga spanja, viši omike in izobraženosti kakor oči v glavi potrebno? Koo zanemara, koo zaničuje naš jezik? Kdor njegove lepote ne pozna, in njegove sladkosti ni pokusil! Ako tedaj hočemo, de bi ga vsi, clo naši nasprotniki spoštovali; tako začnimo ga izobraževati, učimo se ga sami, in skerbimo, de bodo tudi drugi njegovo lepoto vidili, in njegovo sladkost okusiti zamogli. Po vsoti besedi svitliga Cesarja nam DANA enakopravnost, nas k temu zbija, nam to — kakor nar sveteljši dolžnost, ki jo do svojiga naroda — do svoje mladine, do svojih unukov imamo, naloži! O, kako sladek nam bo ozir v posledni uri, ako bomo zapazili, de se Slovenija, de Ilirija iz svoje ji tolikrat očitani priprostosti, de ne rečem divjačnosti, vzdiguje, in MED ČISLO IZOBRAŽENIH NARODOV stopa.

Do sada so nam bile roke zvezane, in mi NISKO TEGA krivi, de smo se zanemarili, de smo se ptujih olik, ptujih šeg, ptujiga jezika bolj, ko materniga primili; pa od sada zanapre, neimamo več zgovorna, in po pravici bi se nam ptujci posmechovali, ako bi nas v senci ležati vidili. — Zbudimo se tej, primimo se z jako roko našiga dela; ne obnemagajmo in večerna plača bo nam gotova! — K temu koncu, in k nobenim drugim, smo

so — se mi zdi — predlansko leto združili. Al smemo tajiti: de smo še DALEŽ od dosege take VIŠOKE, NEPRE-
CENJIVE namembe ODLEHNI? —

Prizanesite mi, častiti Gospodje, moj odkritoserčni govor! Vi ste me semkje povzdignili, po VAŠE VOLJI sedim tukje; brez zagnenjenja VAM O TEM kar našo čast, našo slavo zadeva, svoje misli razodeti, je tedaj po moji dozdevi, moja neogibljiva dolžnost. Kar sem dozdej zapaziti mogel; večina častitih članov v našem zbirališu le kralkočasnost: in razveselovanje iše; za trud in dela PRIPRAVNIH se pa zelo redko in tudi ovake mlačnost ob-
haja, ker se brez naserčenja, in podpore vidijo. Nadjali smo se, de bodo mlajši Gospodje, ki so se letas nam pridružili, naše VIŠI KAMENE PODPIRALI, pa tudi to je nam, kakor se dozdej kaže, koj spodletelo. Zatorej moram, častiti Gospodje! prej de se v pretresovanje take važne reči povdamo, VAŠO pazivost še enkrat na perve odstavke naših postav verniti, ino VAS prositi: de naj našiga visokiga namena iz pred oči ne sgrubite, ko bote, kar družbeni časopis zadeva, sodili. Dalej take razsodbe odlašati ne smemo, ampak treba je odkrito-serčno skleniti: al hočemo našimu prvemu predvzetju zvesti ostati, al pa se mu odpovedati. Zjedinjenimi močmi bomo v našim zbirališu lahko, sladko s koristnim združevali, to je, se veselili, pa tudi povzdigo našiga naroda podpirati mogli, al treba je: de prav za prav — in brez ovinkov vemo, kaj hočemo. — VIDILI homo, de nam — de TERSTJANSKIM SLAVJANAM ne bo nič nemogoče, ako bomo le hotli.

Časopis izdavatv se nam dve poti kaže. Perva nar gladkejši, in nar sveteljši je: ako toliko denarjev zvrzemo, de zamoremo si vrednika najeti, ino ga pla-
titi, kakor gre. Znano je VAM, častiti Gospodje! de že rajni g. Cerer si je to ispeljati prizadeval, in okoli 30 verlih članov je kmalo več ko 400 zlatih v ta namen podpisalo. Toliko res še pričetku ni zadostil! Al bi nam pa ne bilo mogoče, še dva — in tudi trikrat toliko zlo-
žiti? Po moji misli prav lahko! Skorej 200 je nas. Ako vsak si nekoliko perterga, in kakor Bogu PRAVETNO, drago žertvo na altar svoje domovine, svoje mile ma-
tere Slave, po moči donese, precej bomo potrebni zne-
sik inčili, in naše delo pričetki zamogli. Pri varčnih gospodarjenju se bo zanaprej brez dvomja iz navadnih prihodkov prihranilo, kolikor bo treba, de se bo mogel časopis iz tega, in iz lastnih dohodkov lahko obderžati.

Druga pot, po kateri bi se časopis vpeljati mogel, bi bila: ako hočemo naše dušne moči združiti, ino sami pisariti. Ta bi ne bila tako ravna in gladka, kakor perva, in bi nas tudi tako gotovo k dosegi našiga namena ne peljala. Obstojejo si le, de nismo pisarenja vajeni, in de nam v maternem jeziku reno ne teže tako ročno, de pa tudi, ko vsak kako posebno službo, kako neodložljivo opravila ima, k temu pri vsi dobri volji še časa ali potrebniga vremena neimamo. Vender zamoremo tudi po tej poti nekoliko doseči, ako, kakor sem rekel, vse naše dušne moči zjedinimo, ino uredništvo, ki se jo zato združilo, s sestavki krepko podpiramo. De bi le nekakšni se toliko težavniga, kolikor važniga, dela lotili, ne moremo po pameti terjati; jas sam raji, tri — ali štirikrat več plačam, ko sem že ohljubil, kakor de bi se zavezal naš časopis po sadašnjemu načertju izdajavati.

Pri vsim tem je prvi zvezek pripravljen, in more na svilo stopiti, berž ko bomo zagotovljeni, de ne NA-
FREDOVATI MOGEL, in se NAM NE BO TREBA VEČ RATI, de bi, kakor lansko leto, zopet na kakimrodu otičali. Ker za tjeđenik poroštva neimamo, smo mesečni list nasno-
vali. Šhajal bi v zvezkih po tri polji, se zunanjim članovam BREZ posebniga plačila pošiljal, tukajšnjim po 2 fr., in nečlanovam po 3 fr. na leto dajal. Ako hoto — bode si po prvi, ali po drugi poti izdavanje podpirati blagovolili, se bodo mogle tudi naročila s FREDPLAČILAM prejemati. Posamezno bi vsak list članovam po 10 kr., drugim pa po 15 kr. prišel.

Bote tedaj, častiti Gospodje! sada se posvetovali, ali se ima časopis našiga društva izdajavati, ali ne? in po kateri poti — to je s kakimi pogoji? s kakimi moči-
mi? — Pristavim še le, de se jas nobeniga truda za povzdigo našiga zanemareniga naroda ne zognem; de pa z redkim številam pripomogavcov, se na tako obširno polje povdati ne vtnem, in ne morem. —

Odboru se je naklep predpoložil, de bi se za pri-
hodno leto že zdaj drugo stanše za naš zbor iskalo, ker sadajo nekterim častitim g. članovam se pretreso, drugim zavolj svoje lege malo prijetno zdí.

Odbor si ni upal take važne reči sam razsoditi, in je po večini sklenil, jo VAŠI umljivosti v prevdark, in v razsodbo dati. Praša se dakle: al čemo drugo stanše iskati al ne? in ako blagovolite skleniti, de naj se iše, kako naj se to učini? —

Naše tretje opravilo je, danas, si zopet predsednika voliti, ker g. KVEKVIČ se za njenu skazano čast zahvali, ko je prijeli ne more. Ker bo nam naš častigi g. BLA-
ŽIČ odvezet, potrebujemo tudi drugiga računarja. — Pri tej priložnosti moram neko posebno mojo želje izustiti. Želim namreč dokler na častiti stopnji namestnika stojim, de bi gospodi odborniki vtgnili, in blagovolili, še, kolikor mogoče, vsake odborne seje vdeležati, ker sicer oskerbniški opravi se ne morejo v takim redu deržati, kakoršim se mi k časti slavniga zhora potreben zdí. Boljši bi po moji slabi misli bilo, de kdor časa ali ve-
selja naročeni službi streči neima, bi to odkritoserčno povedal; morebiti bi se vender gospodje najti dali, ki bi vtgnili je, ne zanemarali. Ker ne morem kakoršne si bode službe, ki moj odgovor terja, z nemarljivostjo opravljene viditi, mi bote, častiti gospodje, prizanesli, če bi jas, ako odbor ne bo dostojno vreden, iz njega odstopiti moral. Prej ko k volitvi sežemo, bi VAM še nekaj rad v prevdark predpoložil.

Kazališne, gledišne, ali če hočete, teatralne igre k obudi jezikoslovja, in tako k omiki ljudstva veliko prizamorejto. Igrí, ki ste se bile v naši dvorani dale, ste se zelo dopadle, in upanje obudile, de se jih bo tukje sčasa-
sama več napravilo. Prav ho, ako tudi o TEM željam častitih članov vstrežemo. Zato se mi PRIZEMAKO zdí, de bi se nekimu gospodu članu oskerbníštvo takih iger izročilo, ki bi si potrebne osebe odbral, pripravne kazališne komade priskerbel, in nam pod varstvom odbo-
ra, večkrat take veselice ali zabavljice napravil. Ako bi ne vtgnili, o slednih dveh predmetah kaj obstojen ino vgoden sklep storili, bomo ju morali za našo pri-
hodno skupščino prihraniti.

Zadnjič si, prederzernem VAS, ljubi bratjo! opomniti, de naš svetli Česar o polovici mesca Aprila bodo v

Terst prišli, in da bo treba, v kratkim času se pomenkovati, kaj slavno društvo o taki rodostni prigodbi storiti, ino kako ljubeznivemu Caru svojo globoko spoštovanje ino podložnost skazati menl. Bog živi našiga miliga in serčniga Cesarja FRANJA JOZEFAL!

O Z I R

na dozdejne opravke slav. družta.

Društvo je v §. 9. svojih pravil objavilo: „vse važnejši opravila, in sklepe po svojih časopis razglasi“. Ako ravno so posebno važniga nič ni zamoglo storiti, in nekoliko tega, kar se je počelo, se že v poprejšnih nagovorih opanilo; so mi vendar treba zdi, še nekoje besedice pristaviti.

18. dan Listopada (Novembra) izvoljen odbor si je pred vsim prizadeval, pogrške, ki so jih nam nesrečo pretekloga leta naklonile, vravnati; različno gospodarenje vpeljati, ino po tem prijemke s izdatki v tako primero spraviti, da bi zanesraj viši nameni slavstva družta se brez zadecg nasledelov mogli. Gerdimu vremenu vkljub se je 24. Svečana (Feb.) vendar 56 članov v zborni dvorani snide, in zua 5 so se vsi za izdavanje družteniga časopisa oglasili, ino objavili, ga po svojem moku izkreno podpirati. Ker družtveno premoženje se dozdaj takih strokov ne perputsi, so drugi rodoljubi kmalo pripomočke napisovali ječi, ter v kratkim toliko napisali, da se nevarno pričembe podpostiti moremo, in se terdimu upanju navditi smemo, do homo sčasama tudi lastniga vrednika najeti mogli. — Na take podpore se oziraje, se je Jadranski Slavjan na svilo podal. Sklenilo se je tudi v skupščini 24. Svečana, se za naj za prihodno leto drugo stanšje zbere, in zvoliti so se za to posebno trije močje, ki bojo o svojim času častitima zbora svoje naklepe v prevdarak in razsodbo položili. —

Zadnič se je zbral tada tudi predsednik, g. GEMAN ANGELČIČ, in še dva druga odbornika. Zmiren in polhven kakoršen je, je ljubi predsednik se za njemu skazano čez zavalil, s krepkim nagovorom sadajnuemu namestniku, predsedništva se prijeli, pripraviti, in s tem pogojam namestništva se prijeli navdali. Prijazno sta predsednik in namestnik — službe zmenjevali — siroke podala, vsa lica pričujočih gospodov so se razjasnile; in bilo je kakor ko bi brata, ki sta jezdo let ločena bila, so spet najšla, spoznala, in s vso serčnostjo bratovčna ljubezni objemala. Bila sta ta brata Slovenc in liro, različna po vladi, različna po veri, pa zjedinjena po rodoljubnosti, po mislih in sočutju. Ni še stela ljubezen do domovine v mojih persih; žalostno se dostikrat oziram na zgubljene leta svoje mladosti; ko sem po nemških kolah se trudil, materniga jezika pa nikjer se učiti ne mogel, sko ravno sem ga serčno ljubil; in tako se po svoji vesti nisem smel odreči službi, v kateri se mi s pomočjo dragih rodoljubov saj nekoliko k povzdigi drage Slovence pripomogli priložnosti ponuja. Najdem se znane prizaneslosti ljubeznivih slovenskih bratov, in svojih častih družbenikov.

Tako zvoljeno, in poterojeno predsedništvo je za svoje prvo dolžnost spoznalo, potem ker se je po uradni poti imek njih odborikov mestni gosposki obznanil, se viksi gosposki spodobno priklonili in i Slovence ino perporočili. Živo upanje, ki nam vnema, do bo Slavjanstvu tudi v Terstu solnce prisijalo, nas žene, častitim rodoljubam veseljo oznaniti, ki smo ga imeli, ko smo Slavjanstvo v svojih srednikih po vrednosti spoštovano vidili.

Njih Procvžišenost c. k. g. Namestnik in deželni poglavar, in c. k. g. vesolni Vodja redarstva sta nas ne le, kakor je lepa šega povikšenih in izobraženih gospodov prav prijudno sprijela, temuč naš tudi zagotovila, da Njima slavenski narod je drag, in do leta naše žele, kar bo močogoe, podpirala. Posebno vgodnost so nam Njih Milost, Teržasko-Koperski gospod Škof na znanje dali, nam dokazuje, da Njim Slovencešina zjo pri sercu leži, in de serčno želijo, naj bi tukje živeča narečja se krepko razvijala, in po malim tako izobrazilo, in zjedinita, da bi se po celi škofiji eno kakor drugo razumelo. Samo le, da bi se večji ljubosumnost med narodi ne vnela, in Njim se

ne očitalo, kakor de bi dolžnosti občnega duhovniga Pastirja ne poznaje, kakimu narodu povernost dajali, Njim zabranil, očitnejši našiga slavniga in koristniga početja se vdelčtiti. Spomnuli so sami, de potroba naše prošnje, v tukajšnjih predmestjih — saj v Škorkoli in Ricoli — posebno soba za poduk slovenskih otrok v slovenskim jeziku napraviti, prav žive žuljivo, do bi njeno spločanje prav radi videli, de so jo mestni gosposki tudi priporočili; de pa neki pri šolskim odboru mesteu srečje leži, in Oni ne vedó, kaj gospodje storiti mislijo. —

Ker 3. t. m., ko smo opomencno stopje storili, gospoda c. k. vlad. svetovavca in predsednika mestne Gosposke nismo najšli, smo se čez teden zopet na pot, ino narprej k Njim in toliko rajti povdali, ker so bili, obtaževano, de pri našimu obisku niso domo bili izustili, in želje izrekli, tudi namestnika, in prviga tajnika spoznati. — Ravno tako vladno, kakor častitlivo nas spreječi so s velikim poslavljenjem s veliko pohvalo od Slovencev, in zlasti od tukajšnjih lirov govorili, in nas svojiga celiga spoštovanja, in vse Njim močogoe podpore v naših prizadevah porvestili. —

Radi bi zvedeli, česa so naši, v prvim nagovoru opomnjeni prošni najdali morete; ali smo torej k gospodam načelnikam zgreje imenevaniga šolskiga odbora. Kolikor več, ko smo slišali, kakor de bi Slovenceji protivni bili, ino jo radi okoli in okoli mesta zaterji; toliko bolj smo se prijatnega sprejema razveselili. G. vitez Maffei asesor in poročnik v šolskih zadevah pri mestni gosposki je nam kmalo, ko smo ga nagovorili, ino mu slavjanski narod priporočil, povedal: do naša prošnja za učilnico slovensko-liirsiga jezika, ki jo je slav. zbor 26. Majnika l. l. visokimu Ministerstvu uga podložil, pri predsedniku mestaiga šolskiga odbora g. Škrincita spi. Ko smo ga po dogodu naše drage prošnje prašali, se ni mogel spomniti, de bi od nje kedaj kaj slišal, je nam pa jel praviti, kako on že davno misli in želi, med mestam in okrožjem takih šol za Slovence napraviti, toda bi novih potroškov treba bilo. Kakor poprejšni Gospodje je tudi on nam svojo pripombo v dosogovaje naših hvalvrednih namenov objavil.

Gosp. Škrincic je nam, ko smo mu bili naše žele priporočili, v dolgim in prijaznim nagovoru razložil, de ga ho pri vsih njemu narotenih pravilih enakovnanost vodita, de bo, kolikor njega tiče, vsem trom tukje živečim jezikom v Terstu tako dobro celo veljavnost zagotoviti skrbel, kakor jo bodo po celi državi dobili. Napravila se bo samostojna stolica tudi za Slavjane; pa po njegovi meni bi se moralo čakati, dokler de se nova terstjanska vlada vpelje, ker bi se poprej le kaj zčasniga in nestanovitniga skleniti zamoglo, in to se mu zdi toliko pravnejsi ko je mu znano, de je Slovence ino pri tukajšnjim c. k. gimnaziji po g. Macunu pridno priskrbljena. Šole, reče dalje, so mu zlo pri sercu, in si bi prizadeval, jih povzdigniti, zlasti tuči dogusti, de se bo v njih usiljivi, kako dozore učilo. Opomnili smo, de se nam nauk Slovence ne le pri gimnaziji, temuč tudi za šolske pripravnike, ino sploh za normalno šolo, kjer je sicer šolski vodja letas Slovencešina učiti začel, pa vendar vsemu zahtevanju zadostiti ne more, zlo po potreba dozeva; ino zadnič poprašali: kakšne rešive se naša druga prošnja zastran začetnih slovenskih šol najdaji sme. Odgovori nam, de so, kakor sliši, Škorkolani zjo lastke šole zlo zadovoljni, in radi vidijo, de se njih otroci laški učijo. Nismo mogli se vbrniti misel, ki se je nam na to usledila, izreči. Vselje, in povsod, smo djali, se Sloven rad ptujiga jezika uči, zlasti če mu ga je treba — in se za dano perločnost hvalniga skaze — pa, smo pristavili, ravno po izrečenim vodilo, de se v šolah naj usiljivi uči, smo dolžni v imenu takih, ki sami za se govoriti ali ne morejo, ali se ne upajo, terjati, de naj se terdi Slovenci saj v njihih razdelkih od Taljanov ločijo, ker jim je sicer, dokler se lašiga jezika ne navadijo, n močogoe kakšna nauk razumeti. Opomnili smo tudi, kar naš skrbni viši dušni Pastir v tem oziru želijo; in, kar so nam neki soseski duhovci povedali: de nrki deček (o), do bi jih ne bilo več), ki je cele tri leto na novi Reni v laško šolo hodil, je sicer laško brati, pisati, rajtati znal, tudi laški katekizem ino nekoliko molitvic v g. j. n. zbrati mogel, pa od keršnšiga nauka toliko ni vedel, de bi ga k prvi spovedi — desiravno je bil že čez deset let star; pustili mogli.

Dozdevalo se je neni, de je g. Dohtar resnico naših be-

sed občutil, pa prepričan ni bil; ker je nam slođniš rekeli: do take vprašba bi se po časopisih pretresali, in razjasniti morala, prej ko bo godna, predmet kakiga sklepa biti.

Perporočilsi se, smo šli se. g. Milanica, po svoji pravednosti, ljudskosti in razumnosti nam dobro znaniga moža, ker jo tudi ud zgor rečeniga šolskiga odbora, obiskali. — Ni ga bilo; pa nekoliko dni po tem pride sam poprašat, kaj do bi radi. Rad je poslušal našo poročilbo; objubil našo prošnjo sprožiti, in za vboje Slovence, ki med njimi živi, in ko jim je oče, so po vsi svoji moči potegnili. Veselilo je nas, da ako ravno bi vas nam rečene besede ne bile čisto zlati, in obljube le marnje, od katerih serce nič ne vé, vendar nikjer nismo naleteli na očitno protivnost, in nikjer ne le trohice zapazili uniga merzja nad Slavjanstvom in slavjanskim družtvam, od katerega se je nam dostikrat pripovedovalo.

Po dolgi sužnosti, po dolgim potepenju se sme tedaj v naših sercah upanje nemati, da bo Slavjanstvu solnce tudi v Terstu pristajalo — in de malo po malem se bo tudi gerda beseda "schivo" s katero so nas psovali — našimu pravimu imenu, ki ga od matere SLAVJE imamo, umaknula.

Zatorej tudi ne homo zamuditi, v prihodnej soji častitimu družtvu, kar smo storili, in kakine nasledke neki bodo naše stopnje imele, če jih zveemo, na znanje dati. Več kaj od ravnanja, in opravil slavjavniga zbora reči, se mi ne zdi, ne potrebn, ne primerno; ker vsakimu naših prijatelov je stanšio vsak dan odprto, in mu perpušeno, s lastnimi očmi se vsige, kar bi mu vedeti vseč biti moglo, prepričati. Kdorkoli pride je nam drag in prijatelj! V mirni lihoti, brez poloma in ropota odpravilja odbor svoje dela — deržeje zmiraj visoki namen svojiga poklica pred očmi —; ino s serčnim veseljem povém, do njegove seje ne le častili odborniki, ampak tudi drugi gosp. članoivi pogosto obiskujejo. — Dosle smo večidel se s oskerbitvam pečati morali; svita se nam pa tudi tukje, bliža se zarja lepše prihodnosti. Bog daj nam le stanovitost, in dostojno terpeznost!

Ko bi se nekdje na naših veselicah, ki smo jih letašjo simo več ko poprej imeli, spotikoval, mu moram povedati, če jimo že (kakor jo hode tudi naš list imel) lake svoje posebno demarnico, vtemeljeno po dobrotljivosti nekih Gospodov, in de častitimu zboru nobenih posebnih strokov ne naganjajo, ker kakor sem rekeli, odbor §. 23. naših pravil pri nobeni reči ne pozabi, in s a moglo opaznostjo veselo s koristnim središtni si prizadeva.

V Terstu 25. Sušca 1850.

S. E.

Odprto pismo.

Brajte!

Nar več svetš otrokam sliši Slavo
Tje bomo našli pot, kjer sje sinovi
Si prosili voljo vero in postavje.

IN KRAJETA DE SAVTJE.

Stoletja so odteklo v sužnosti in temnoti narodov, zlasti nas Slavjanov: Ječal je kotvki kmet pod ojetrim jarmom nepravičniga gospoda. Odrajalovimo smo težke davke v denarnico vesolno carovine, brez de bi nam bilo pripušeno vsaj preštati: kako se v obilno zalogo gospodari, ktero so žuli naših rok in put našiga čela dostavili. Visoki colli in prepovedi uvožnje plujih pridevkov in izdelkov so notrajno obrtost le malo spodbadovale, in po drági cení smo morali kupovati, kar bi nam bilo sicer za majhno plačilo ponujali. Vir znanosti in vednosti jo bil dosorej pri nas le nemški. Nekdajno vladarstvo jo v šolah in v uradah slavjanskí duž zatiralo, in pozabili smo skoraj čisto izreko našiga jezika. Uklanjati se jo moral sin Slavo občitnim plujcam v lestni deželi, in zatajati živo kri matere svoje. Postava je Nemcu in Taljanu v blagor bila, nam Slavjanam nikdar ne.

Todo kar jo rajniki Prešern peval, je pravica postalo: up njegoviga prerokniga duha se ravno pred našimi očmi spolnjuje. Molili smo Boga, de bi nas grenko sužnost rešil, de bi nam pokazal pot v raj prostiga življe, in serčno molitve milijonov je Bog uslišal: Po Ferdinandu smo prednika, po Francu

Jožefu odrešenika prejeli. Luč Slavjanstva jo v našim sercu vnovič zazorala. —

Deržavna ustava nam je politično svobodnost in vse tajstvo pravico zagotovila, ktero drugi člani avstrianske družine imajo. Kmet jo sedaj popolnoma gospodar lastniga zemlšja, in no bo drugimu ko zamimu Caru davka plačeval, kakor kmalo tretlino odmenjene odkodnino za dozdajniga gospoda odpravil. Sosceskam je samosvojnost v notrajnih zadevah dovoljena. Izvolili bodo si župana in prisidnike al porotnike, kteri imajo za korist celo soscesko skerbeti, in namestovaji jo carstviní oblasti in bližnim srenjam nasproti. Vladarstvo srede bo vam od svojiga uradovana odgovor in od storjenih potrokov račun dajalo. Pravico imate postavje in narodbe pričetožni vladarjov po Vaših poslencih v prvo-bližnimu zboru pregledovati, in jih poterđiti ali zavreči. Opravila novih sodništev bodo očitne in usne, in morajo se iz Vašiga nedrija prisreženi možje izvoliti, kterim bo oblast slišala, po lastni vesti razsoditi, all je otoženi kriv ali ne. Narodna straža čuje za varnost domovine, in terdno upamo, de se bodo neizmerni dosorejni potroški za vojake, zavolj kterih ravno več davke plačavati moramo, veliko pomanjšali, kader bo notrajni mir ustanovljen, in unajna nevarnost oddaljajna. Zvijazce avstrijskih bratov, nam Slavjanam zoperne, smo skoraj popolnoma vkrotili, in zopet razdrami se v naših deželah močni duž Slavjanstva. Poznajjo sedaj vsi člani deržavo slavno ime našiga naroda, in primorano so ljudstva cele Evrope, po spodobi častiti ga. Ni vam več treba vklanjati se prevzelimtu plujcu v dedini svojih očetov. — Zacceli so že učiti po šolah slavjanski jezik, in učiti se ga bodo morali tudi po uradah. Colna meja v sredi vesolno carovino bo skoraj minula, in dočakali bomo, do so visoki colli uvožnje štčasama ponižajo, in prepovedi odpravijo, kjer so le dobitkoželjni obrtnikan, ne ljudstvu v prid in blagor bile. NADU smo TOBEJ POT V PROSTO IN BOLŠI ŽIVLJE. —

Naša sveta dolžnost jo po tej poti, ktero nam mili Car Franc Jožef I. po ustavnim pismu kaže, zvesto napredovati, in ne ozirati se, ne na desno stran sužniga slemenja, pa tudi ne na levo potuhnjeniga protivnja in izdaje. Odkritoserčnost in vera ste Bogu in ljudem druge, in le z njima bo nam mogoče, prerod Avstrijske carovine srečno dogotoviti.

Res je, de so mnoge pravice, ktere ustavno pismo narodom odloči, dosorej le mervta čerka ostale, in povedali so vam to za marsikteri hinavčni preroki, de bi Vašo vijo vero, Vaše terdno upanje v pravo voljo sredniga vladarstva, in po tem takim tudi Vašo zvestobo do mlíh avstrijskih Carjev omajali. — All zastojni se oni trudijo: ZVESTOBA IN VERA SLAVJANA NE GANE. —

Brajte! komaj je Vaša močna roka na Taljanskim in na Ogerskim izdajo in punt vkrotila; množina ženk in otrok šo ni černo obleko žalovanja po svojih možih in očelih, ki so v bitvljih kervavili, slekla; solzo nesrečne neveste še vedno mokožja tla, objokajo smert svojiga ljubiga vojnika, in podertnina zakriva zemljo, kjer so pred nekaj let obljudena vasi stale: vender bi še zapeljivji radi, seme novo razprijeti in novih zdražev v Vaših vernih in pokojnih sercih zasajati! — Brajti moji, pustite jih v nemar, in vernite gusnitno sveto oči od listov, kteri Vas nevero učijo; ZAKAJ ČARSKA BESEDA JE SVETA, OKA JE SOTOVA!

Kar nam je presvetli Car objubil, bo tudi spolnjeno; tode stopnje natore se ne dajo preskočiti, zlasti v izobraženju političniga življe, in po zvestim redu mora vpeljati se, kar ima dostojno biti, in terdno ostati.

Trudijo se nekteri v Vašim duhu želje obuditi, ki so res potrebne nasledbe ustavne enakopravnosti in politične svobodnosti, ktere so pa per ti prič dopolniti ne morejo. Oni pravijo, naj bi Slavjani terjali:

1. DA NAR SE POSAMEZNIKIM DEŽELAN VESOLNE AVSTRIE VEČI OBLASTI IN SAMOSVOJNOSTI DOVOLJ, kjer se jim, kakoršno carsko pismo po §. 35. določí, pretresna dozdeva.

Napaka taciga sveta je pač jasna. — Ako glavjar družine vsaksebim članam rodu svojiga probrisno pravice in oblasti dopusti, bo štčasama glavarska moč in oblast popolnoma zgubil: zveza posameznih družnikov bo zmiram (sajkjesi), preprij in protivnost bo daleč večí, in na koncu se bodo otroci med seboj pobivali, brez de bi glavjar oblast imel, pravično želje

dopolniti, združiti kaznovati, in po takim mir in edinstvo cele družine obraniti. Ravno tako nesreča bi tudi družino avstrijsko gotovo zadela, ako bi nas modri Car takim pregovarjanju sluh dati hotel. Carja mora obilna moč srednje vode podpirati, ker brez nje bi srce monarhije v kratkem počilo: zlasti pri nas v Avstriji, ktere stan in duša ne obstoji v edinstvu naroda, ko na Francoskim t. t. d.; ampak le v Carja z njegovo sredno vlado in v srednim zboru raznih narodov. Minula bi čast in moč ljube Avstrie, kakor se je po enaki poti, ktero vam federalisti priporočujejo, notrajna in usajna oblast nekdanjega mogočnega Nemškega carstva zaporedoma že davnej razdrobila.

Jadranski Slavjan vam torej serčni svet daje s tem, kar je mili Car vsm delčam odmeril, zadovoljni bit. Kadar bodo narodi v politički godnosti zrasi, se bodo tudi pravice posameznih dežel po stopnji razširjati mogle. Al to skerb izročite poslancem, ktere bote v deželski in v državnim zbor izvolili. Tudi Jadranski Slavjan ne bo mudil, o pravi čas poslance njih dolžnosti opominiti.

2. DA BI MATERNI JEZIK V SLAVJANSKIH DEŽELAH VSE PRAVICE IMEL, KTERE IMA NEMŠKI V NEMŠKIH, TALJANSKI V TALJANSKIH I. T. D.

a) DE BI BI NEMŠKI VSIH ŠOLAH SLAVJANSTVA, NEŠEH IN VIŠNH, V SLAVJANSKIM JEZIKU IMEL, IN

b) DE BI SE SPLOH VSE URADNE OPRAVILA V PISARNICAH SLAVJANSTVA V MATERNI JEZIKU RAVNALE.

Naš jezik je bil dosorej silno zanemarjen, to vsi vemo, in stromočili so se clo nekteri Slavjani svoj materni jezik govorili. Razum slavjanskih duhovnikov, jih ni dosti, ki bi lastni jezik dobro umeli. V šolah smo se le nemškega ali taljanskega učili, in bilo je po uradah clo prepovedano, v slavjanskim jeziku pisariti. Ali zadno krivo postavo je pravični Car po ustavnim pismu odstavil, in slavjanskim jeziku popolnoma vse pravice zagotovil, ki jih drugi narodi že davno uživajo.

Začeli so že po učilnicah za Slavjansčino lastne stolice ustanoviti, in če se v ti priči vse vednosti v našim jeziku ne učijo, tega ni vladarstvo krivo, ker še za poglavine reči cloveške znanosti potrebnih knjig ali bukev nimamo. Kdor svoje domovino zares ljubi, in slavjanske šole jederno osnovane in vpeljane viditi želi, naj raj, namesto de bi carsko vladarstvo nevolje v dopolnjenju ustavnih pravic naltokoval, dostojne knjige zložiši si prizadeva, in jih gospodu Ministru ukamo predloži. Ako bodo dela godne in ljudstvu koristne, bodo gotovo tudi vladarstvu draga.

To tudi velja, kar vpeljanje slavjanskega jezika v pisarnicah in uradah zadeva. Če bi naš Car ukazal, de naj se v tej priči vse uradne opravila v slavjanskim jeziku ravnaajo, komaj deseti uradnik bi zamogel, pero verlo obračati. V tem hipu bi se kolo dorzavnega opravilstva ustavilo.

Pred vsim moramo pa tudi razločik spoznati med carskimi uradami in med deželskimi ali soseskimi pisarnicami. Po carskivih uradah Avstrie ima le en sam jezik veljati, ker se od carskih uradnikov ne more terjati, de bi se vsih deset postavno spoznanih jezikov učili. Torej se nam spodobno zdi, de naj nemški jezik uradni jezik po carskivih uradah ostane, kakor je dosorej bil. — Drugači bi se po deželnih in soseskih uradah in pisarnicah uradovati moralo. Tujka naj se v tajisti-mu jeziku dela opravljajo, kteriga večina dežel al soseske govori. Razsodba že po postavi deželskimu in soseskinimu zboru gro.

Izjemno tudi opravila carskivih uradnikov slavjanskim ljudstvu nesproti. Kar te zadene, bi bilo pač pravično, in zlo potrebno, de bi se kar mogoče v slavjanskim jeziku ravnalo. Pravično in potrebno bi gotovo bilo, de bi carstvine oblasti v slavjanskim jeziku prošnje in protokole jemale, in de bi v ravno tem jeziku odpise dajale. Pravično in zlo potrebno bi bilo, de bi se vse vabilia (mandati) na Slavjane v lastni deželi tudi v njih maternim jeziku izdelovale, ker jih le po tem Slavjan sploh umeti zamore.

Ali vse to je visoko Ministerstvo Sijarskim Slavjanam po sklepu 18. Majnika 1849 Nro. 1255 že dovolilo, in kakor je bil slavjanskim Sijarcem brez odloga sluh dan, tako bo ministerjalni zbor za vse slavjanske dežele zvespodal, domači jezik po ravno taki priméri v carstvine urade vpeljati, ako ga prosili bote. Če tedaj želite, de ta pravica v živo gotovnost

stopi, naredite spodobno prošnjo, pokrite jo s svojimi podpisil in pošlite je marovnost visokimu Ministerstvu. Čudno bi bilo, ko bi vam g. Ministri odrekli, kar so slavjanskim bratom na Sijarskim že davnej poddelili! —

Sosebno bo treba domačija jezika v občnih opravilih novih carskivih sodništev; in gosp. Minister pravice gotovo vé, de no bo mogoče porotnikom drugači govoriti, ko v jeziku, ki ga znajo; pri nas torej v slavjanskim deželskimu narčaju.

3. DE SE IMA AVSTRJA NEMŠKI ZVEZI OBRATI. Ta misel so mi no zdi ravno prav prevdarjana, in tudi no koristna za Avstriane sploh, v kterih versto tudi mi Slavjani slišimo. Kdor Avstrio, njeno svobodnost, mogočnost in čast pred vsim ljubi, ne bo nikdar take svete med ljudstvo raztroval.

Glejmo le nekoliko na ravnanje Angležov, kako bi oni radi vse premožnost evropskega zemljiša požerli; prevaridamo po tem nepokojni duh, ki v večernih deržavah sploh vlada, in gotovo se bodo v našim sercu živo želje obudile, de bi no samo Neško, ampak tudi Ruska carevina in Italija v tesno prijateljsko zvezo z Avstrio stopile, de bi vendar enkrat mogoče bilo, tako počenjenje zaverniti, meje komunizmu in socializmu nasproti krepko obvarovati, in posledači slavjanske kristjane iz terde sužnosti nevernih Turčinov za vekomaj rešiti.

Jadranski Slavjan s vsimi narodi mir in spravo, kakor ju keršanska ljubezen, ki vsako slavjansko serce vnaema uči; vam torej prijazno zvezo z vsimi soseskami priporočuje; toda po nobeni ceni ne podložnost, KAKAJ KROSO NAŠEGA MILIGA CESARJA MOŽNO SVITLO IN ČISTO OBRANITI, KO SONCE NA NEBU.

De kratko rečem, naš namen je: vam, predragi brajo Slavjani! in zraven tega po naši moči tudi carskivni vlasti serceni in zvesti prijatel biti, in taki vedno neomajljivo ostati. Vodili vas bomo po poti dane ustave, zavrajče vsakiga, ki bi redno izobraženje in blagor ljudstvom moliti hotel, naj bi žugal Slavjanom, ali pa sercu naše mile Avstrie. **BLAŽA.**

Izvolite ločivne sodnike po soseskah.

Po načerta srenske postave, kteriga smo v ljubljanskih novicah lesnjakiga Susca brali, je napovedano bilo, de si bo vsaka soseska za vmiritev pripravcov lastnjiga sodnika spravje ali dolčovica izvolila. Ta napoved nas je kaj razveselila, ker po godni skušni silno potrebo spoznamo, pripravcavam in točnikam priložnost dajati, njih prepire in tožbe v krajšim času in z manjšimi stroški, ko dosorej, poravnati. Sedaj mora posteni posestnik, če se mu je krivica storila, marovnost k cesarstvinu sodbi popotvati, se v večletne pravde podati, in grozovite stroške za pravdosodnika in za pečate plačevati, de marsikrat v revšino zabrede, preden pravico zadobi. Včas tuji sleparski pisarji trapastiga zavodijo, de brez pravičniga vzroka pravdo zapne, ktero po postavi zgubi. Nasledki tega so vedno združbe in večno sovražico clo med sosedu.

Res je, de je bila že od nekdaaj po §. 269. vesolnjiga sodniga reda cesarstvinim sodnikom oblast dana, pripravce prijazno prigovoriti, de bi od pravedniga odstopili. Bilo je tudi kantonskim sodbam, ktere bodo kar minule, zapovedano, to opravilo lastnim uradnikom odločiti. Ali spona na take uradnike pogledaje, sprizali smo se, de je nar imenitnejši del negodnim novincam in neumetnim pisarjam izročeno bilo. Po kratkim pogovoru z obema stranama je mladi uradnik, vešign truda nevajen, točniku pisani KAKAZ NA PRAVICO podal, s kterim se je in vroke pravdosredniga postdi moral. Dana postava je malokrat svoj koristni namen dosegla. —

Ponovim torej, de sim napoved sodnikov spravje ali ločivcov z neizrečeni veseljam zaslial. — Ravno zavolj tega pa me je v prvim hipu globoko žalilo, bravši poznej oznamjeno srenske postavo, v kteri se clo spomin sodništva spravje ne zapazi. Tode kmalo sim se razdrimil, jasno spoznaje, de narvikli patent volitve spravnih sodnikov ali ločivcov zató ne opomni, ker je že v letu 1781 po vesolnim sodnim redu, se soraj veljavnim, ljudstvam pravica spoznana bila, svojo prepire in tožbe lastne izvolenimu dolčovicimu sodniku v presodnik naprej nesti. Glejmo, kaj imenovano postavno knjigo v 27. glavitim delu od volitve in oblasti sodnikov spravje, ali tako ročenih dolčovicnih sodnikov govore, in ukažejo:

§. 270. Prepircavcem je pripušeno, zediniti se, do bo presodilo tožbo določivnemu sodniku izročeno: la nima laka sprava nobene voljave, če ni po pisni storjena bila; po tem pa ne sme nobena stran brez dovoljenja nasprotni strani odstopiti.

§. 271. Nobeniga dolžnost ni, službo določivnega sodnika prevzeti; kdor jo je prevzel, je pa dolžan, tožbo določiti.

§. 272. Določivni sodnik ima po redu, v kteriga ste se obe strani zedinile, ravnati; če mu pa niste clo nobeniga predpisale, ga razročiti sodni red veži.

§. 273. Če ste si obe strani razločno obljubile, da se bodeite izreku določivnega sodnika podvergite, in če ste se sliherne pritožbe odpovedale, imate dolžnost, izrek tega dopolniti, in nobene strani ne sme, razun očitno goljufe, gosposka nasproti poslušati.

§. 274. Ako se pa daljnji pritožb niste razločno odpovedale, sliherni strani prosto ostane, po storjenim določilu tožbo cesarskemu sodniku razločiti, in brez ozira na izrek določivnega sodnika dognati. Tode jo mora v štirinajstih dneh po prejetim določilu napovedati, sicer mu gosposka nima poslušati dati.

Zakaj pa zgor opomnena postava izreku ločivniga sodnika moč razsodbe cesarstvihnih sodnih oblast podeluje?

Na to vprašanje odgovoriti ni ravno težko. Izreke ločivnih sodnikov je cesarska vlada potrebne spoznala, da bi se prepripi in tožbe v nar kratkejšim času in x manjšimi stroški, ko le mogoče, spravili in dognali. Cesariskemu sodniku morajo govorci tožnika in otoženiga pisano predložiti biti, in ne more pravice razsoditi, ko samo po tem, kar iz pisem razumi. Njega zgol čerka postave vodi in veže, zavolj ktere večkrat ne sme razsoditi, kar mu lastna vest veleva. — Drugačno je ravnanje ločivniga sodnika. Tožba tožnika in opravičenje ali spoved otoženiga ste tukaj usne. Ločivni sodnik naprej tožnika, potem otoženimu sluh da; on prevdari, komu bi se verjeti imelo in če tožniku po pravici sliši, kar terjša. Če so priče v dokaz govorov, mu, kar spravičati morejo, usno povedo. Ločivnemu sodniku je tudi oblast dana brez daljnih ovinkov in brez vsih stroškov rečimne moze slišati, pisma pregledati in tajiste okolišne verno izspravovati, katere bi se mu v pravico razsodbo prepira ali tožbe potrebne zedele. Tergovci Tersta korist ločivniga sodništva dobro spoznajo, in njih nar imenitnejše tožbe v tergovskih zadevah vedel ločivnemu sodniku v razsodki izročijo, nameste da bi se v drage roke pravdosrednikov in cesarskih sodeb podali.

Kar je posameznim prepircavcem pripušeno, k temu ima tudi cela soseska, kakor po postavi spoznana moralna osoba, polno pravico.

Jasno je tedej, de si vsaka soseska, kakor tudi kantonska in okrožna srenja po čerki stare — dosorej med ljudstvam pač malo znane — postave za poravnaje vsih bitnih preprirov in tožeb lastniga določivniga sodnika v kteriga uretlost in pravicošost popolnoma zavrajajo, izvolitli sme. Razumi se, de rojank soseske pri vsim tedi prosto ostane, preprire in tožbe bolj zvitih dotikov brez ozira na izvoleniga ločivniga sodnika po pravdosrednicu cesarstvihni sodbi ali drugimu ločivcu izročiti. Volitev tacih ločivnih sodnikov bi le namen imela, blagor in serčni pokoj med ljudmi varovati, kteri nar imenitnejši namen določivni srednik ložež in bolj doseže, ko celi zbor cesarstvihnih sodnikov, ki so večkrat rojank sojniga kantona popolnoma neznanli. — Spominm se do moje prvo mladosti na gorenski strani Krajne, kolikokrat sta dva pravdara o tožnim dnevu v mestu sodne gosposke s terdnim napravezjam primahala tožbo dognat, ako bi ravno imela zemljo in bajlo prodati. Po nevedama obdva v kermno zaieda, in vserči se pred zbrisanim kerčmarjem aka nasprotnika pogovorili in svoje razpirtije pri sledki brežanki priprizna poravnata, ktere bi jima bile ser gotovo mošno spraznilo, in glavo cele noči belilo.

Dragi domorodci! poslušite se torej obiteli, Vam od nar milostljivih Cesarjev že nekaj spoznane! Sedaj, kar vravnava svobodnih sosesk in srenj govola postane, ne mudite iz svojiga nedrija si določivniga sodnika izvolitli, de o vsih preprirov in tožbah z močjo, ktero mu zgor razločno opomnena postava podeli, po jasni pameli in po vodilu austrijsne sodne presodi, kar vesoljni deržavljanski zakonik, kteriga

tudi v slovenskim izreku po ljublaskim časopisu Slovence veđ del že poznate, v zadevi določil!

Tode Vam vnovič prav serčno opominm, dobro glejte, komu to imenitno službo izročiti hočete, KER BI VAM SERZ IZ NAR KOSTIŠNEH NAPRAVE NAR SKODIVNIH POSTALA!

Mogoče, de Vam bo tudi sločeda opomba prijetna:

Vsaka soseska mora po danim pacientu notrajno zadevo samosvojto oskerbljavati, in za opravlo pisarnih del lastniga uradnika imeti. Po tem, kar jo meni znano, se jih je po deželi več dozdanjih krajskih srenj v eno samo sosesko zedinilo, de naloga soseskihni stroškov posamezno rojake manj teži. Lahko bo tedej obširni soseski za plačilo soseskihni uradnika več znesek odmeriti, de po tem v postavah zučeniga, modriga in pošteniga rojaka za opravilnika soseske izvoli, kterimu tudi težko in imenitno službo „Sodnika sprave in Ločivca“ s polno zavpljivostjo izročiti zamore. Tode mu morate obljube po pisni storiti, de ne bo do smeriti odstavljen, razun o prigodku redno razsojene goljufe ali druge sramolivne pregrežbe. Po takim načinu bo sodnik sprave samostojn, bogatincu in siromaku brez vsih stroškov in brez dolgih ovinkov v enaki meri pravico presoditi, in malokdaj Vam bo treba v roke pravdosrednika podati se. — Dana Vam je tudi po §. 268 sodniga reda polna oblast, clo tajiste pravde, ktere so v tej priči že v rokah pravdosrednika in cesarstvihnih sodeb znajduje, po izvolenim ločivnim sodniku poravnati, kar ravno znanjavna postava pravi:

§. 268. Sliherni strani prosto ostane, o pravdanju pri sodni gosposki ali zvnusjode spravlo nasvčtati, tode se pravda zavolj tega brez pisano daniga dovoljenja nasprotnika nikdar nar manj ne sme vsavitli, temuč mora svoj neovirani tek imeti.

Nadjam se torej de pričijoči serčni govor ne bo prazna beseda, de boste dobrovoljni namen moja navseta spoznali in po njemu brez vsiga odloga ravnali. Napravil sim Vam tudi „OČERT OPRAVLJENIGA REDA“, kteriga bi se ločivni sodniki po soseskah poslušitli znali. Zložil sim ga po vodilu vesolne sodne postave in po vodilu posebniga namena in posebne lastnosti ločivniga sodništva. Ako bi moje delo radi poznali, poročite gospi vrednicu pričijočiga časopisa in Vam ga bom z dopadljivim sercam izpislal in poslal.

Upam, poslednici de Vam bom o kratkim moji misli v mnogih dotikih soseskihni opravilstva v prevdarak razodel, ker sim sklenil vse moči mojiga duha onikanju soseskihni žurjetja vdarovati, in večno resnico vedno pred očmi imati. BLAGOR SOSSEK ZE DUŠA CESARSTVA. BLažna.

O podpunom zavodu narodnoga jezika i u cerkvi.

Cerška u prostijem, ne višem duhovnom, smislu uzeta, nije drugo ništa, nego zdanje i miesto, u kome se jedno i isto ispoviedanje u izviesno vreme i oprediceno dano na tu sverhu naročito sabiraju; da tu Vsemgodeću čuvstva blagodarnosti za uživana zemna blaga ujedno sa sveštenikom svojim, kao služiteljem Višnjega, in posredsvetnikom Ovoga i njih, izlijui; ili da se za drugi dolji dobit usérino pomole, i za budulju včienost sinovno preporuču. Poradi toga ustanovljene su od cerkve, u drugom smislu uzete, izviesne molitve i blagodarnitelne pjesme, kojima se sveštenik i vierni narod sluđu.

U prva vremena Hristianstva bijaše u cerkvi — u tu iz deržave prešavši — vladajućii jezik gèrčki, kao na istoku, tako i na zapadu; malo podnije uvuče se istim načinom na zapadu miesto gèrèkog latinski. No kad Hristianstvo poču malo po malo sve na dalje i na šire žiđe svoje rasprostranjavati; to prinudjena bi cerkva — po samoj prirodi stvari — i drugo jezike dopustiti, ako i ne baš po svu podpuno.

Tako vidimo i slavenski jezik u cerkvi Velikomoravskoj u IX. stoljetju od Constantinana, naročeno Kirilla i Methodia uvedeni. No kao svagda, tako i tada početak bi težak. Ovi slavenski Apostoli i propoviednici izvora slova božijeg, koliko su bide, koliko nevolje zbog toga od svojih, po rodu premda inoplemenikah, no po zvanju sbratijah iskusi!i? Soligradsko sveštenstvo obtuži Methodia u Rimu ne zbog koristi cerkvepo i narodne, već zbog svoje sobstvene, kao da on nicke nove

dogmatu vjero uvadja i narod od prave odvratja i odvaja. Na zalovanje ovo Pape Jovan VIII. zabranj jezik slavenski u crkvi i pozva Methodia k sebi u Rim na odgovor; ovaj dodje, savršeno se opravda, i isti sveći Otac oduzvi prednjaju svoju zabranu dozvoli podpuno upotrebljavanje slavenskoga jezika i opet u crkvi *) No rasprostranjavajući se vremenom sve dalje medju slavenskim Hristianima no mogao se za dugo po svuda uzdržati. Neprastano kloveto i opadanje neprijateljah naroda i narodnosti slavenske, stari predrasudi i sebične jednostrane težnje — na koje sve tamnu zavjesu zaboravnosti bacamo — preočio su i narodni slavenski jezik ispadje iz moga, mnoge crkve tako, da, izuzimajući Istriju, Dalmaciju, Senjsku Biskupiju, crkve skatoličkog, gerčkog sjedinjenog i gerčkog nesjedinjenog ispoviedanja, teško ćeš gdje u prostranim predielima slavenskim carvine austriske najti, da se crkva njihova svojim jezikom služi! No i druge je narode ovo isto postiglo.

Kakav pak otduda gubitak crkvi, narodu u obziru čudorednom, pa i samoj državi — što se materaji naroda jezika u crkvi ne upotrebljaju — proishodi, zdravi, čist od svih predrasudakah razum čitateljah lahko će — i bez da bi znali imali pšerptom mu sve to pokazati — iz sljedećega sam izvesti.

U crkvi i samo u crkvi nalazi prava i svojstvena čovječnost svoje pribižštie, svoj pristanak; i što se cvicit ovaj izvan nje nekuje, to sve više i očevidna vena, kao na zemljištu njezinoj prirodni neodgovarajućem, neprikladnom. Jedina crkva je u stanju istino čoviječe spasiti; a što se više od nje i njezine istine udaljava, to sve više no samo nasljedstvo Hristovo, već upravo čisto človičje nazda trpi. Svjedok ovome je jasni poviestnica prošastih i sadašnjega vjeka. Jedina slouvom: ona je upravo ono dobro, o kome s punim pravom i istinom kazati možemo: *emollit mores, nec fiant esse feros.* Blago dakle pojedinog čovieka, a s tim i čitave države leži po prevoshodstvu u crkvi.

Ko pristozivajući svrhe ove staju različita spasonasna sredstva crkvi na ruci, koji je ako ne po sve, a ono skore izključitelni organ jezika. Ovaj je upravo kanal, kojim crkva sredstva ova oživlavorava i tako cilju svoje postojanja vodi. Bez njega ostala bi ona nediejišvitelna, mčrta.

Svaki narod ima svoj sobstveni materaji jezik, svi drugi za njega su mčrtilivo. Njega mogja dakle crkva zeleći sebi, a s tim što je jedno i narodu, dobra i napredka drugojacbe učiniti, već dozvoliti — kao što smo gore napomenuli — različite jezike.

No držeci se nepravoga načela, kao da bi i jedinstvo jezika jedinstvo crkve sadržati moglo, dala je prostrani krug jednom jeziku, jeziku mčrtvom, a s tim ograničila jezike narodne, žive. Tako je narodima po većoj časti ostavljeno samo riedke besiede, slovo božije i gdeko pieisne slušati i priznati; pri drugim tolikim i tolikim svštenodiejstvijama zbog neznanja crkvenoga latinskog jezika puk je gluh.

Pri svakom pak diejstvovanju crkvenom propisano izvieštie i shodne molitve čitaju se ili tiho, u sebi, ili u glas, gromko; a pieisne piejavju. Sve ove sadržavaju se u tako nazvanim sloužbenim, obrednim i drugim crkvenim knjigama na jeziku mčrtvom latinskom sačinjene. A baš u istim ovim molitvama i pieisnima deli blago ubogoga čoviečanstva. Molitve bo i pieisne tako su sastavljene i složene, da onaj koji jezik njihov ne razumie, i čuje jih, ništa mu više poželili no ostaje. Ono volju molećega sa voljom Višnjega jedino sačinjavaju.

*) Pismena . . . slavenska Constantinom niekim filosofom izobrietana . . . po zaslugi pohvaljujemo; i da se na istom jeziku slava i dieia Hrista Gospoda našega imajju pripoviedati zapoviedamo. Niti bo na tri samo, već na sve jezike Gospoda hvaliti svetom vlasti opominjemo . . . Niti pravci vieri ih učenju što na putu stoji, da se liturgija na istom slavenskom jeziku služi, ili sveo Konangelje, ili čitajna božanstvena noroga i staroga zavetla dobro prevedena i istolkovana čitajni, ili čnosoi piejavju; jer to je stvario tri jezika glavna, t. j. čijutski, gerčki i linfski, isti isti stvario je i ostalo sve na heatu i staru svoju. Jovan VIII. u pism. 247. na Svatopluka v. g. 880.

„One, pismo — veli Herder“ — koje od stotiljah stare, i još su pri svakome diejstvju nove i cieie, kakovi su one blagodiejelji ubogome čoviečanstvu bile! One hodio su usamljenim u njegovu čelicu (šobicu), sa ugnietenim u njegovu tvrđu, njegovu nazdu, njegov grob. Kad jih je piejavio, zaboravljao je na svoj trud, utrudjen, pečalni dah dobijao je polci u drugi svet k radosti nebesnoj. On se silazio na zemlju jaci, postupao je dalje, mučio se, terpio je, diejstvovao je u tlišti, i nadvladao je.“ Tako slavai Herder o pieisnima crkvenima umstuje i sud, i da je sud ovaj, njegov pravedan, ko je taj, koji bi ga opovrgnuli i protivno dokazati mogao?

No pieisne ovo i molitvu puno najkrasnijeg uspomivanja, pune nepiješnog značaja, pune različiti biljah i liekovah za svakojake struko bolestih — kojima je čoviečanstvo podvčrgnuto — tek samo na ono sčrdce mogu upečaljenija imati, mogu diejstvovati, kojega dah jih ponja, razumie; inače su one zraci žarkog sunca neodopravajući sužnom u tamnici. Bez podpunoga razumjenja, ili makar i ovišnjega ponimanja ovih Hristianin je kameni, ledeni zritelj u hramu božjem, a ne saučastnik svštenika — kao posredstvenika izmedju njega i Vsmogućega — pri svštenodiejstvovanju. Pečaljan izlazi na polu utiščen, surov na po u umiekšan, dubom bolni na polu izliečen. A koliko njih ima, koji i nikako izlaze?! —

Iz predrečenoga sadame se, da je dosta pokazana nužda rozenoga zavoda narodnoga jezika u crkvi.

Da vidimo sad, da li je ovo i moguće?

Za ovo dokazati, mislimo, da nemamo nužde mnogo riečih propisati. Izato dovoljno će biti, ako samo napomenemo, da za mogućnost svu jemci osnov i temelj kristianskog blagoeštija — sveto pismo — govoreće preko Psalmopieva: *Hvalite Gospoda svi kazom, psalmlarice svi ljudi***; — dalje kroz Apostola Pavla: *„svaki jezik da prizna, da je Gospod Isus Hristos na slavu Boga Oca****; a na drugom mjestu†) istim Apostolom još jasnije svodećee: *„Ka o nieko stvari bezdušne, koje daju glas, bila svirala ili gusle, ako različna glassa ne daju, kako će se razazumjeti šta se svira ili gudi? Jer ako truba ne razazumietan glas, ko će se pripraviti na boj? Tako i vi ako nerazumljivu rieč rećete jezikom, kako će se razumjeti šta govorite? Jer čete govoriti u vietar. Ima na svietu Bog znakolike različnijeh glasovah ali ni jedan nije bez značenja. Ako dakle neoznam sile glassa, bitju niemac onome, kome govorim, i onaj koji govori, bit će meni niemac“*; — dalje jemci postupak Pape Jovana VIII. ††); jemci živi primier u Senjskoj Biskupiji, u mnogim crkvama Istrije i Dalmacije; jemci i crkva gerkosjedinjenih, u kojoj je ne samo narodni jezik dozvoljen, nego i sami istočni obred, kao što to mnogo povelje dozvolje††); jemci na posljedku, da druga maćanjem za sad pre-djemo, i odobrenje, jedno od najnovijih sv. stolice, što se doobrednih knjigah na materajem jeziku tiče†††).

*) In Briefen zur Beförderung der Humanität VII. Samml. S. 28. ff.
**) Ps. 116. stih 1.
***) K Filip. II. 11.
†) I. ko Kor. XIV. 7—11.
††) Vid. prim. pod prvom pazkom.
†††) A imeno: Decreta Leonis Papae X. dđto. 18. Maji 1521. et Clementis VII. dđto. 26. Martii 1526. — Breve Clementis VIII. ad Archi-Episcopos nationis Ruthenae dđto. 7. Februarii 1595. Item Bulla ejusdem Pontificis eodem anno edita. Decreta Pauli Pontificis dđto. 10. Decembris 1615. Urbani VIII. dđto. 7. Februarii et 7. Julii 1624. Benedicti XIV. dđto. 24. Decembris 1743; 11. Maji 1744; 29. Martii 1754; 18. Septembris 1751. Pii VII. dđto. 13. Junii 1802.

†††) Wahre Bedarfsfälle der Zeit hat die Kirche immer zu wärtigen gewußt. Es kann nie: sich darüber verhängen, daß unfere Tage etwas außerordentliches Gebrauch der Muttersprache in Cult bezeugen erfordern, weil das Bedürfnis der Belehrung und Befähigung der größer geworden. Die meisten Mitleiden, das König (vom J. 1939), Freiburger, Einbürger

Fri ovako dokazanoj dakle nuždi i polzi podpunoga zaveda narodnoga jezika u cirkvi i ovoga mogućnosti ništa nam više drugo ne ostaje, do samo još to pridodati, da je već krajnje vreme, da se ovome dođe. I zato onima, koji su u moći i snazi, na srdce prosudit ovaj položajemo s tim, da nevolji ovaj lek što skoriji doprinesu:

SVAKOJ CERNJI SVOJ, PAK I SLAVENSKOJ SLAVENSKI JEZIK.
GERMAN.

Negdajni Egipt.

Iz Bossuetoviga razgovora

POSLOV. M. VUKIĆ.

Egipćani se prvi pravila vlade imeli. Ta modri in resnobni narod, je narprej pravi namen politike: življenje vgodno in ljudstva srečne storiti spoznal. Vedno enaka toplota dežele je dah verdovala in vstanovitilna. Krepost, ko podlaga vsa kiga družstva, so skerbno obdelovali. Njih poglavna krepost pa je bila hvalenost. Slava, ki se jim je dejala, de so med vsimi ljudmi nar hvalenisti, kaže do so bili tudi nar perljudisti. Dobrote so več občine in posamezne jedinosti. Kdor dobrote spozna, jih rad dela; in kadar se nepravilne odpravi, ostane veselje, komu kej dobrija storiti, tako čisto, do ni moč ga ne občutiti.

Njih postavbe so bile priproste, polne pravičnosti, in perpravne, državljanu med seboj zedinili. Kdor je zamogel napadeniga človeka rešiti, pa ga ni, je bil tako oistro z smertjo kaznovan, kakor tolovaj. Kdor ni mogel nesročainu pomagati, je moral vsaj tega, ki je silo delat, zatočiti, in zoper tiste, ki niso to dolžnosti dopolnili, so bile kazni postavljene. Tako so državljan eden drugiga varvali, in celo telo države je bilo zoper hudobne zedinjeno.

Ni bilo dopušeno, de bi bil kdo državi nekoristen: postavla je vsakimu svojo službo, ki je vedno od očeta do sina napredovala, kazala. Niso smeli ne dveh imeti, ne rokodelstva premenjati; todo vsako rokodelstvo se v časti imeli. Treba je bilo tudi imenitnih služeb in oseb, kakor je treba, do so oči v telesu, katerih svitlost po no stori, de bi se noge ali nižiji deli trupla zaničevali. Tako so imeli med Egipćani duhovniki in vojaki posebno znanjia častli: pa vse umetnosti do narmanjših so bile čislane; in menili so, de so ne sme brez pregrehe državljanov zaničevali, katerih dela, kakoršne koli si budi, so k občni blazenosti pripomagovale. Tako so vse umetnosti svojo popolnost dosegle: čast, ki jih je redila, se jim je povsod primečevala: človek je bolj storil, kar je zmirej delati vidil, in v čemur so je od mladosti edino uril. Imeli so pa tudi občno opravilo, in to je bilo, se postavbe in modrosti učiti. Nevednost vere in deželne vlade se ni nobenimu stanu prizanesla. Sicer je vsakimu rokodelstvu svoj kraj odločen bil. Deželi, ki ni bila velike širokosti, pa tako v lepim red, do Jenubi niso kam so skrivati imeli, iz tega nih težavniga ni izhajalo. Kar je bilo nar boljšiga pri tako dobrih postavah, je bilo to, de so bili vsi krejani v duhu se jih držati.

Čudo je bilo na Egiptovskim nova šega; tam so je vedno enako delalo; in natančenj, s ktero so na majhne reči gledali, je veliko ohranila. Tudi ni bilo nikdar ljudstva, ki bi svojo navade in postavbe več šasa ohranilo. Red sodaji je služil, tak dah ohraniti. Trideset sodnikov je bilo iz poglavnih mest vzotih, v družbo zedinjenih, ki je celo kraljevstvo vodila. Ljudje so bili vajeni, na tej stopnji le nar postenisti in nar resnobni deželane viditi. Knez jim je nektore prihodke določil, de bi, prosti domačih zaderg, ves svoj čas v obzertanje postav obrniti zamogli. Od pravn niso nih viktli, in nihče si ni bil še vmišlil iz pravice umetnost napraviti. Sleparje so ognili, so se pravde v tem zboru pristaje opravljale. Krive zgornostni, ki pamet omami in strasi obudi, so se ball: resnica so ni za-

mogla pregola razlagati. Predsednik starešinstva je imel okrog vrata zlato verigo z žlahnimi kamni, na kateri je vsela podobna brez oči, ki se ji je ksesna reklo. Ko jo je prejel, je bilo znanjio sejo začeti. Z njo je tiste, ki so imeli svojo pravdo dobili taklin, in to je bil način sodbo izreči.

Ena nar lepših umetnost Egipćanov, svojo starc vodbe ohraniti, je bile, jih z nekakimi segami obdati, ki so jih v spomin vtišnavale. Te šege so se z prevdarkan držale, in resnobna Egipćanov ni dopustila, de bi so bilo v prazno navade zvergeli. Kteri niso imeli pravd, in katerih življenje je noločilao bilo, so zamogli preiskovanja oistro sodnje se ogniti. Tode na Egiptovskim je bila še druga sodnja, vsa posčna, kateri ni nihče vbežal. Človeku, ki vmir, je tolažba, svojo ime pri ljudeh v časti zepustiti; in med vsim, kar ima človek dobrija, je to jedino kar nam smert vzeli ne more. Na Egiptovskim ni bilo perpušeno mertvih brez tolažka hvaliti, ta čast so je zamogla le po očitni sodbi zadobiti. Berž ko je kdo vmeril, se je v sodnje peljal. Očitni tolažnik se je zaslišal. Ako je spričal, de zaderjanje meričta je bilo slabo, je bil njegov spomin obsojen, in pogreb so mu odrekli. Ljudstvo se je nad močjo postav, ki se so unikarj segale, čudilo, in vsak, ki ga je izgled ganil, se je bal svoj spomin in svojo družino v nečast pripraviti. Če pa merič ni bil nobeniga pregreška prepričan, so ga častiljivo pokopali; častiljivi govor so mu je držal, tode se ni nikoli kaj od njegoviga rojstva primelašo. Celo Egiptansko je bilo žlחנו in sicer tudi hvala ni bila vsčč, če si jo kdo ni z svojo zaslago pridobil.

Vsak več kako skerbno so Egipćani mrtve hranili, njih mumije se še vidijo. Tako je bila njih hvalenost do njih staršov nevergovita. Otroci vidijo trupla svojih dedov, so se spomnili na njih kreposti, ki jih je občnost spoznala, in so se vncemali, postavbe, ki so jim jih oni zapustili, ljubiti.

Posojila, iz katerih izvrajio lenoba, sleparije in zvijače, odvertni; po ukazn kralja Azika ni bilo pripušeno na posodo jemati, ko le s pogojem, de se je truplo lastniga očeta tistimu v zaslavo dalo, pri kterimu se je kaj na posodo vzelo. Tolikanj žlחנו zastave prav hitro ne rešili, je bilo nepoboznost in sramota skupej, in kdor je vmeril, to dolžnosti ne dopolnivi je brez pogreba ostal.

Čoviek i njegovo bolovanje.

Sinovi prirode držali su sve onako za dobro, kao što je Bog stvorio; plii su sa izvora; jeli su sa dervi, bez da su mislili, da će jim želudac nazebiti, ili da će vietrove dobiti; spavali su kad su umoreni bili, probudjivali su se, kad su se naspavali, niti su pitali na kojoj strani moraju ležati, da zdravi spavaju, ili još više koliko sati? živili su kao njivoi dobri drugovi životinje, bili su zdravi kao ove, jednooli samo ako jim nije dobro bilo, i kad su pristarili umerili su naprosto kao i životinje bez lekarah. Kao što jim se počeo um razvijati sve su se dalje i dalje od prve prirodnosti udaljavali, dok nije uvaženo izobraženje sve preokrenulo; sad već čovjeku nije ništa pravo niti dobro bilo ono, što je Bog stvorio, kunjo je preko najmanjeg žla, bolovao je, kašljao, pak i ovde još nije prestao; želje i nužde je razprostranjavao, a ova je samo okol sebe iz prirode pokrili mogao; no ova ga nije na lako stalo. „Ja sam tvoj gospodar,“ reče mu priroda; „ali ja nisam tvoj rob.“ Veli čoviek i tako borenje počeo, oba budu pobieditelji i pobiedjeni. Odžili čoviek pobieda nad prirodom, to ostaje zdrav; budeli pak on pobiedjen, započinje bolovati i sad već ropla na zdravo, onog prostakom naziva, koji dobro izgleda; onaj mu je pak, koji nema one bolesti, koje on ima, i komu nikakova promiena vricmena nedosadjuje; a zaista mnogi ovakovi mogu se bolje čoviekom nazvati, nego drugi provišćeni; i tako čoviek u nepresnom ratu sa prirodom živi, dok ova najposle utruđenog ratnika u vicitla svoja nidra neprimi.

Iz ovog se uviditi može, da u koliko je razum čovieka težio k većom stepenu provišćenja, u toliko su se želje i nužde umnožavale; u toliko se čoviek sa razneženim tielom protiv uticaja prirode više boćiti i krljiti, i u toliko oslabjen raznim bolestima je podleći morao tako, da sa izobraženjem jednim korakom i bolesti su se umnožavale.

find nach diesem Gesichtspunkte abgefaßt; erstere hat die Approbation des h. Staates erhalten. — Das über die liberale Prinzipien auf dem Gebiete des Geistes in der Sitzung des XXIX. Quartalsjahres J. 1847. S. 45. f.

P prvi dakle početak čovjeka nije mnogo stariji od prvog načala bolesti.

Činje su prvi ljudi prebivali, ondje su i bolesti postale, i sad još oduda dolaze, i sa umnoženjem ljudi i bolesti su se morale umnožavati, a osobito od kako su doznali, da se mogu i pretvarati, kao somnambulizam.

Budući da čovjek samo uzajmnom saobraćaju sa prirodnom životi može; jer iz nje sve što mu je nužno za prepijanje tiela dobija, ova pak po većoj časti neprijateljski na njega utiče: to čovjek sam koren bolesti iz prirode izvodi.

Vidi se, da je priroda bolest čovjeka nametnula, kao nešto nužno; jer ga, — izuzimajući malo koso na glavi, — ni sa kakovom obućom snabdijela nije.

No naprotiv, kao što čovjek koren bolesti iz prirode izvodi; tako isto i liek u njoj nalazi, a pri tom još dala mu je i razum, da se kloni od zla, a da bira dobro, što mu neć na ubitok tela biti.

No ako uzmemo razum i druga svojstva intelektualna skupa, ova čemo sve načini dati kao svom sriedotičuju skupljenu; al mi znamo, da duša samo na račun tiela živi, tielo pak na račun prirode: tako duša prinudjava tielo k češćem saobraćaju sa prirodom, i izlaze ga opet bolesti.

Duša pak kao takova po sebi nani neboluje, ne boluje svojstva, koja ja predstavljaju.

Zdravlje treba, da je čovjeku najmilije na svijetu; a Zdravlje je u tielu ono, što je vedroća u vazduhu, i mir na zemlji.

Što je duh u čovjeku, to je materis, elektrika i magnetika u prirodi. Mi ni jedno nevidimo.

Nije moguća da razno količstvo materis, elektrika i magnetike u vazduhu, tako i razno stanje barometra no dijevstvu na volju i zdravlje čovjeka.

Volja čovjeka pokazuje se u raznim dielima njegovim.

Slijedovateljno nemožemo tajiti, da volja čovjeka ne zavisi mnogo od raznog tečenja vremena, i pitanje je, dali nije vrijeme, koje na volju čovjeka dijevstuje, sa sobom donelo, da je čovjek, poste kad je prosvištenje polećio, k većoj slobodi težio; a sloboda bez pokreta nije se mogla zadobiti; znamo pak da pri veliki pokret naroda redko je, da i priroda bolesti ne pokrene, i što se većma ljudi usiljavaju, bolest sve više raste.

Ova će svakom poznata biti iz današnje okolnosti, a naročito koliko smo sogradnjahn od takovog pokreta bolesti izgubili.

Ovog su vremena kod nas ljute, no malo po malo postaju već biti obične bolesti: cholera i typhus (mi čemo typhus nazvati bunica t. j. bunovna groznica), i mislimo, da će se malo ko naći kome nisu ove dve bolesti dale šta misliti; zato i mi nalazimo, da neće zgoro biti malo o ovim bolestima probediti. Mi se nećemo upustiti u obširna razljanjavanja ovih svakom poznatih bolesti. Samo na kratko toliko možemo kazati: da ove dve bolesti nisu razdaleko jedna od druge, i da se tako reći obe sa malom razlikom pri istim obstojateljstvama radaju.

Osobite promjene u vazduhu, a naročito oskudnost elektriciteta, i pri velikoj vrućini, kad je vazduh redji, oskudjevanje oxygena (oecotorod) priuzrokuju sad jednu sad drugu bolest. Ove se promjene osobito leli pokazuju tako, da kad je najveća pripicka dana a početka meseca Julia od Septembra čisto razboljeviših se neprestano raste, u ovom poslednjem mesecu obično bolest najviši svoj stepen postigne, a meseca Oktobra obično naskoro postane. U lišajem pak smotrenju mogli bi reći: da kod cholera lete voljubljuje; bunica (typhus), kao slobodnjak, nevek se tako jednog vremena, premda ju zimi češće primicavamo. Slovom u podvodnim i blatnim predielima, blizu stojećih vodah, kao: jezerah, barah, kanalah, tako i kloaka pri velikoj pripicki preko dana, a ladinim vlažnim noćinju; dalje pri naspranoj promieni temperature, a imenito visokom stanju barometra preko dana, a niskom a večera i jutra biva, da u rečenim predielima razna izparenja trunčići jah i leševah od životinjah osobitu smiešu vazduha, tako nazvana miasma, prouzrokuju. Vozduh ovaj pokvaren pri oskudnosti životvornog svog elementa oecotoroda (oxygen) snabdijevan je izobilno sa vodorodno sumporiti i ugusljivo ugljevni (hydro-

genium sulfuratum et azotum carbonatum) elementi; u ovakvom pak vazduhu čovjek niti živi, niti zdrav ostati može; ovo dakle opet, da se čovjek sa privodom boriti mora.

Ne mi vidimo, da se pri ovom istim obstojateljstvama i menjajuća groznica (febris intermittens menjajuća, ili izostavljajuća groznica) radja tako, da pri gore spomenutom utičaju vazduha jedni dobiju groznici drugi pak cholera, ili jedno jedno, menjajuće groznice, a druga cholera carstvuje, kao n. p. u Madjarskoj, a naročito oko Tise 1845 i 1846 godine bilo je veliko navodjenje; 1847 nebrojne groznice, a 1848 i 1849 cholera, i tako nezna se zacelo dal i cholera nije jednodnevna ljuta izpodmukla (ephemera maligna ili larvata), koja u prvom svom stadiumu zime čovjeka umori. Ovo razno prilivanje jedne bolesti u drugu isto tako primicavamo, i iz među cholere i typhusa ne samo u pojedinaim slučajevima, no i u obće tako, da predilazećoj choleri slijedju bunica i mnogog holostnika, kad smo se obradovali, da smo ga od cholere spasili, odneso ga bunica; a naprotiv većio riedko typhus prelazi u cholera.

Toliko znamo, da izostavljajuća groznica ima svoju postojbinu u ganglijsnom sprovodu nerva soćudnog najvećeg (in processu ganglioso nervi sympathici maximi), koji preko cijele harpenjaće kćer, i pri ovom svom stanju ostaje, dok cholera, kao ljudi nepriesteljno ostaje samo pri istom sistema ganglijsnom, nego s inervationom opet po crievi irradira se i reflektira črez žilice micatelne, častvitelne i pitatelne (per fibras motorias, sensitivas et trophicas), koje crievma silje, ne samo na sve kožice (membranas) crievah; nego preko mozidine harptene (medulla spinalis) soćud ili soboleznjavaje svoje, koje sa cijelim tielom ima, razprostire i na udaljene strane tiela tako, da ne samo uzbuđeno micanje, bol i veće sokćenje (secretio) po crievi; no i gërčeve i bolove po tielu, a još k tomu črez nerva vaga i ovog grane (laryngea i recurrenta) na bielcu žigricu i na gëršu, i u gradi težko dijanje a u gërši promienjat glas proizvodi, i tek najposle mozak u svoje bolestno kolo uvodi.

Iz ovog se vidi, da sunčan splet tako nazvani mozak utroba (plexus solaris, cerebrum abdominalis), koji iz nerva soćudnog proizlazi, sa svojim kolom (peripheria) u groznici a osobito u choleri tako isto pati, kao mozak sa svojim kolom u bunici. Po ovom smislu na kratko cholera bi se mogla smatrati kao typhus u ganglijsnom sprovodu, koji u tako nazvanom mozgu utrobe počinje, i odavde preko mozidine harptene razprostirajući se do mozga se penje; dok u običnoj bunici bolestno stanje najprije u mozgu počinje i preko mozidine harptene silazi se k sunčanom spletu u utrobi.

Otduda se tumaćiti može, zašto bolestnik u bunici leži, kao i pijan bez da se mnogo brine, šta mu utrobi po crievi biva, gdje rane razprostirajuće se najposle crievna provërte, dok u choleri, gdje mu je mozak čist, o svim bolovima i gërčevima u crievi zna i tek mu najposle i mozak malakuše. I tako zbog velike sveze, koja nervi izmedju sebe imaju, može se tumaćiti dalje, zašto bielcu žigrica već iz početka cholera ne pripravlja dobru kër; koja černa oskudjeva oživljajuća u časticama, no ugljevanim obterećena niti valja za pripitjanje tiela; niti ovom zadosta toplote daje; zato časti tiela od sërca udaljene moraju ladne biti ili zimu osiećati. Budući pak da se gërčevi i na kožu čovjeka razprostiru, a koža zgërčena i ladna neimajući predjašnje životi, da černu kër odbije zadržavajući pri sebi, to odliud dolazi ona črezvičajna modrina, koju u choleri vidimo.

Svaki zna, da u choleri crieva preko miere sokće, i da ovaj sok sa prolivom odlazi; al i to znamo, da svaka sokćeka membrana, koja ima jedno lice slobodno, pri ovom svom umnoženom sokćenju ne samo moćnija postane; no ovako odmeknuti epithelon (ovo je ona tanka kožica, koja se i u usli kad se opečemo sljušti) njen odljusne se, odkine, i parćenje po parćenje sa sokom crievnim izlazi napolje; nov pak epithelon ili nema kad da se svati, ili što se malo i svati zbog umnoženog secretio, nov sok, koji dolazi, izdigno ga i tako ga napolje nosi. S drugo pak -trano biva, da ne samo po ovako zgubljenoj, no i po cijelom sprovodu crievne membrano mucoso u ne jednom slučaju malo gljive raste, koje po svoji prilici i napolje se izbacuju. Ova se pak sva samo a uveličavajućim staklom, koje često vara, daču vidjeti; pitamo dakle dal i en-

gleski liekari nisu ova-za životinje vidili, isad nam kao neku novost po novinah javljaju, koja je još odavno ostarila.

Važnije je pitanje, jedali su ovo dve bolesti priljepčive, ili no?

Što se cholero tiče: dal' je priljepčiva, ili dal postoji contagium ili miasma cholero? mnjenja su o ovom predmetu dicio tako, da ugledni autoriteti u liekarstvu i s'jednne i druge strane stoje. Dielo još nije riješeno i budući da mnjenja ni s jedne ni s druge strane nisu sa dostovierni argumenti opovrgnuta; to ostaje još svakom široko polje otvoreno um svoj upražnjavati i vispreno svoje misli pokazati, dokazati i uvjertiti nas o jednom ili drugom slučaju ove bolesti.

Contagium tako nazvani stalni (fixum), koji bi se kako-vog nibud soka, ili drugo stvari (kao haljina i. p.) vezao i posle na čovicka princeo niti nam je svagdašnje iskustvo, niti chemia pokazala.

Mjenja različita u tom se slažu, šta više da su i mnogi protivnici priljepčivosti primili neki epidemični miasma cholero govoreći: da pri svem ovom opet ne znaju dal se isti miasma čez blaino izparenje u vazduhu, ili čez relativno oskudnosti ocedotora ili oživljavaju elektriciteta, ili čez druge kozmičke ili telluriske uticaje radja i razprostire; no šta više: dal ovi pokvarena vazduh sam po sebi čez svog kalatičnog dicanja cholera radja i iz ničega proizvodi, isti protivnici neslažu se; toliko se zna, da već jedanput radjeno bolest ova-koji pokvaren vazduh cecbita ima svojstva dalje razprostiranja tako, da bolest ne ostaje u svom mjestu rodjenja, na slijedjući tečaj vodah, tégrovskih drumovah, karavanh i vojske dalje putuje.

Najviše i najvjerovatnijih glasovah diglo se za priljepčivost ove bolesti, bez da bi se ipak moglo dokazati, po čemu se naročito daje poznati ta priljepčivost. Dokle god chemia organičeska ova deru ne zapuši i pravo sušestvo bolesti, u čemu se sastoji, ne pokaže, donde ćemo samo empirički a juvantilus et nocentibus liečiti, t. j. ona. čemo sriedstva upotrebljavati, koja vidimo, da bolestniku ne škode, i ova čemo ista odbaciti, ako vidimo da škode; no ovo nije način liečenja racionalni, niti će se i jedan racionalni liekar s larmom podici, da je on svoebit liek (rem. universale, specificum) u choleri pronašao. Ovo se ni jednom pravom liekaru nepristoji, ovo samo oni ne mogu činiti, koji po vašaristah viča, i svijet, koji hoće da bude prevaren, varaju.

Da je typhus zarasan, o tom će se malo ko sumnjati. Materija zarasa može se sranjiti sa siemenom na zemlju bacenim, koje u ovoj bolesti tielo čovieka mora najprije u sebe primiti, u ovom mora se razviti, cvatiti i do ploda zrieti tako, da ova bolest posle, kad je najveći svoj stepen postigla, térgne natrag, i tada u vrijeme reconvalescentio svi sokli tiela nosu napolje ovu zarasnu materiju, i tada je ova bolest najvećma priljepčiva.

Mi smo se i nehoteti daleko u razlanjanju ovih bolesti upustili; jer nam se sve vidilo, da još nešto imamo kazati; a možemo misliti, da bi nas stérpivji čitatelj radije nas zaplilo: šta da radi, da bude od ovih bolestih sačuvan? Mi da mu na njegovo pravedno pitanje dužni ne ostanemo, hoćemo mi slijedjuća savjetovati: ovdje se najbolje mogu upotriebiti ove ričci starca Hippocrata: „oportet non modo se ipsum exhibere, quae oportet, facientem, sed etiam et praesentes et externa,“ tako svaki treba strogu čistoću da nabljudava ne samo svog tiela, nego i obuču, kao košuljah i procih haljinah, tako i postojliah. Na istu čistoću ne samo u cielom pokucstvu, no i po samim sobama, kućama i sokacima treba paziti. Po sobama mora se čez svakišnje otvaranje prozorah, vratah ili ventilah vazduh obnavljati. Da bi se pak ulazak čistog vazduha u sobe uskorio, osobito se preporučuje plamen gorjećeg drveta od fenje; a za održati zdrav vazduh, i za ugušiti razna izparenja nužno je sobe proklatiti ili poskropiti sa sirčetom, ili u zemljanom sudicu držati chlorkreč, ili sa proizvedenjem paro od katrana. Ova su osobito preporučuju za ona mješta, gdje mnogi ljudi bolesni i zdravi zajedno žive, kao: u bolnicama, lazaretilah, arestima, brodovima, kasarnama i uzanim kućama, gdje vazduh teško doći i proci može. Sve što od čovieka odlazi, to u sobi nema micati.

Nemože se dosta preporučiti čuvanje od svakog nabeza,

i volike promjene u temperaturi, a osobito pri ladnom i vlažnom vriemcu. Odielo treba da je svagda vriemcem shodno; nije nužno da se odveć utopljava, jer čemo posle lakše nabezbiti, niti pak da smo vesma lahko obučeni. Najviše nego i térbuh treba čuvati, a naročito slabine térbuha obvliti sa pojašom od vunenog platna tako ročenog fineta, koje vrlo dobro toplotu održava. Moraruni treba blazna pristajati da oblaže, a pri ladnim i vlažnim noćima, da no spavaju na polju na zemlji; i ovo nemože svaki ispunjavati a osobito soldati po stanovih.

Umiereno dvizanje tiela i upotrebljavanje vasa s odgnanjem svake bojazljivosti i straha, koja osobito naklonost priljepjavaju k cholera tako, da sam strah od cholero kao dinamičeski contagium smatrati se može. Mnogo puta radjuju se ove bolesti a naročito typhus u vrieme oskudnosti i gladi, il pokvarenog smoka u obsadjenih gradovih, gdje osim ovih nezdoda: briga i strah tako isto bolest ovu prozrokuju; dok se nadežda i hrabrost, radostan i veselo duh, kao najjači spomocnici ko održeranju zdravlja smatrati mogu.

Samo po sebi so razumivka, da svako isptjenje, a u obće sve, što tielo sredstveno i neposredstveno slabi, obilnizati treba. Oni pak, koji su navikli na umiereno upotrebljenje spiritu-osnog pića, ili kafe i thea, ti mogu ostati pri svom običaju; paziti samo treba, da se ne bi ova pića, misleći da su preser-vativna, zloupotrebila. U obće važna promieno u običenom načinu življenja, ako ovaj po sebi ne bi ubitočan bio, nikomu se nemože savjetovati. Naprotiv umiereno piće dobrog vina ili piva, koje je dobro provriilo i ne sadržava u sebi mnogo melja može se dopustiti. Sva pak ova pića treba niti, da su vrlo hladna, niti pak da su odveć vruća.

Najposle šta se jela tiče: isto se i u ovom umierenost preporučuje. U prizrenju ovog francuzki liekari slijedjuća pripisuju: da se prvi tuljeni zalogaj sastoji iz kripticelnih jelah; kao što su i salep, sago, arrow-root, ili još bolje rakau (rachahout des arabes) od Delangerena iz prie rečenih priugotvljen; druga pak užina i obied da se sastoje iz kuvanog i pečenog mesa i ribe; svakog pak variva, kao ljusku imaju, sirovih i teških jelah treba so uzdržavati; tri četvrtina sta posle ova dva posljednja obieda preporučuju piti šolju teha (a po svoj prilici ni černa kafa neće škoditi) s dodatkom jedne, do tri kašike kasike ili ti zlice ruma. Buznac savjetuje, jela malo pitka s jako pitajicim micati; no ništa manje opet je nužno čuvati se od teških i pokvarenih jelah, kao i od razlidičnih šecer i kiselinu sadržajicuh i octnom kisenjuju (fermentatio acid) naklonjenih pri slabom stomalju; ili las ako bi nam se prohielo ovakova jesti, to da jih ne jedemo, bar na šleserice: takova su u obće vsa voća, i zato nadamo se da odveć hladno i ne dozrielo voće niko neće jesti. Domećaji, koji želudac draže i razgrevaju, kao: biber, paprika, slatice, ren, cimet i t. d. umiereno k jelu dometuta mogu se dozvoliti.

Dr. Stroković.

Številni pregled cholere od leta 1836 in 1849.

Trinajst let jo preteklo, kar je kolera prvo krat v naših krajih, in posebno v Terstu togotila. Terpela je od 27. Marca do 18. Oktobra; tedaj skoraj sedem mescov. Zbolelo je 4400 oseb, katerih je 2700 ozdravilo; 1660 pomerilo. Med merilicami je bilo 416 možkiga in 493 ženskiga spola, 120 otrok, 64 dečkov in 56 deklic. Veliko hujsi je bila ta grozovitna bolezen letas, zakaj ni več terpela, ko od 13. Avgustusa do 14. Novembra, in v kratkim času smo imeli 5142 bolnikov in 2185 merilicov, le 2957 jih je bolnezi moč srečno premagalo. To stovilo obseže tudi vojskaje, katerih je 655 zbolelo, in 301 umrlo; drugi so zdravje zadobili.

Čudno je, de se tej bolnezi bolj poverčeni bili možki, ko ženske, in do je več možkih pomerilo, ko ženskih, zakaj mod 2185, kar jih je grenka smrt v tej bolnezi vzela, jih je bilo 1279 možkiga in 906 ženskiga spola.

Še čudnjaci pa je, de v nar. monejsji starosti jih je nar več pomerilo; terdnjeji junak, ki je kdo bil, bolj ga je kolera zvila, če je zbolol; in hitrejšo od drugih spom zdeljo spravila. Smo vidili moče, ki bi se, kakor so je nam zdelo, bili lahko s smertjo i večnostjo bovjali; komaj pa jih jo bolcezn zgra-

bila, ko so že dušo stvarniku vernili. Naš bravec nam ne bodo radi verjeli, če jim povemo, da med 2185 merličov jih je bilo 937 od 20 do 40 let, in 512 od 40 do 60 let starih; drugi so bili ali mlajši ali starejši.

Nobenega spola jim ni toliko pomeirno, kakor izmed služabnikov, hocemo reči izmed dežel, hlaspov i. t. d. do 224 je bilo tihlo pokopanih, 222 delavcev, ali njih družine, 124 malih in velikih teržnikov, ali iz njih družine, 188 kmetov, 135 čobanarjev, 111 revnih, 75 čevljarjev, 62 šivjarjev, 57 mizarjev, 43 vrtnikov, ali njih ljubih, 37 kovačev, 37 zidarjev, 37 mesetarjev. 37 gosposkiha spola, 23 kerčmarjev, in tako zmanj manj. Duhovni so eniga zgubili in adzavtili eniga; in opomni se se osobno mora, do ne prvi ne drugi nista; z bolniki opraviti imela. Postrežnikov bolnikov je le 6 vmerilo. Vpraša se, ali se ta bolezen prime ali je nalezljiva, ali ne? Odgovor bo sledil.

ZASRTOV.

Kermo brez ognja skuhati.

Ljudje so nekdej vsako reč, kakor jim je jo Bog dal, rabili; tako so smukali klasje, in zernje zobali, tako so se oblačali v kože, kakoršine so dobili, in so ko medvedvi, v berlogih stanovali. Po malim so se zvedeli, do jim je Bog verh tega vsega, kar jih živeli more, še tudi um in pamet dal, in se jeli bohlo stvarti si pripraviti narejati. Jeli so se ognja in vode, zraka in zemlje posluževali, ino nje v svoj prid obračali. Tako so med drugimi rečmi tudi znaidji mla, so se učili jedi kuhati, in si z moko kruh, ino lepe bele pogee napravljati.— Naučili so se clo, še ni davno, sopar in nabeški ogenj— vzrok strašnega bliska in groma, svoji službi podvreči. Ni li to bilo prav?— Ali bi pa ne bilo prav, da bi tudi kmetje um in pamet, ki je ju Bog njim dal, k svoji časti sreči ravno tako kakor k večini obračati se učili. Naj to taj, kdor more!

Bog je nam živino stvaril, da bi nam služila. Koj in vol, krava in ovca, svinja in koza, vse te živali so nam pokorne, so, tako reči, naši tovarši v posvelim življenju, in ne mogoe bi nam bilo, brez njih obstati. Ali ni naša dolžnost z njimi lepo ravnati, za nje skrbeti?

Nočem oponoviti lepih naukov, ki jih nam že svote pismo v tem oziru daje, nočem razjasniti krepkih besed s duha: „pravinično se tud živina smili“, nočem razlagati: kako gredo in neumno je, živino kleti, in pretepati, in kako vsaka taka kletnica na zlobniga pretepacva nazaj pade; le to bi rad opomnil: kolikor pametnejši bi kmetje svoje živino, zlasti goveda kermiti morali, ako bi sami sebe dobro hotli. Ne le po primorskim, tudi v drugih krajih ljube Slovenije, se kerna živini podlaga, kakoršno jo narava podeli. Slama ali seno se v jasli verže, kakoršna je; živina zbera, dosti zamečeje, potepta in v gnoj spravi. Malo bi bilo, o tem reči, ko bi kerna dosti bilo; pa kakor je neki bogat doček, ki je v prvi mladosti kruh zamečeval in pomernično oblupe drugim v obliče luskal, po nekoliko let drobnice pojiskoval, in lupine, ki so po lteh ležale, de bi se nasitil, poberal; tako se tudi kmetiam v bogim kmetiam, in njih živini godi: Zelo mora vsakoga serco boliti, ki tako nespametno kermenje še današni dan vidi, ker je za kerno velikokrat zelo trda. Umniši kmetovavci so slamo in seno rezali jeli, in veliko so že s tem prihranili. Neki rezanco poparjijo, drugi, zlasti veči posestniki, ki iz slame tudi doler gnoj napravljati znajo, se rezanco namakajo, nekoliko solbi tudi otrobov ali mekin pridenejo, ino tako za živino pičo napravijo, ki se do zadne trosti in tako pozoblje, de se skora nobena hilka ne pogubi. Dosti jih je, ki zlasti kravam, tudi kuhano klujo dajejo; kar jo gotovo še bolši, todo tudi drajši pride. G. RADICZA, iz Gorice slediči natič je kermo za živino zgoujevati in brez ognja skuhati pripisal, ki so nam zvestiga prevdruka vredni zdi. „Ko se mokro seno, ali mokra slama zloži, se lahko ogreje, večkrat tudi vname. To ni kmetiam nič noviga, uli bi se pa ne moglo v njih prid obrniti? Prav lahko! Suj s tem pač narava sama kaže, kako bi se kerna brez ognja kuhati dala. Napravi v hlevu štiri lesene posode; vsaka njm toliko korunja ali pesja, in zrezane slamo ali drobniga sena derži, kolikor je kluje na dan živini treba. Posode naj bodo po primeri glav veči, ali manjši, saj bolj visoke, ko široke in

odperite. Korunja, ali pesja kernaša naj so kolikor ga je na dan treba dobro očisti, drobno zreže, in s potrebno slamo in s senam zmeša. Vsaka žitna slama je zato dobra; todo so mora tudi zrezati, saj na deloba, in v rodo toliko pokropiti, do so navlaži. Za zmes so zdaj gende v posode, pa naj se tudi proti poltači, tako de so terdno zleže. Posode ostancjo odperite. Po zimi se, tako napravljena piča v trch dne tako ogre, de jo korunje in pesje kuhano, in kerna tako godna, do se naj živini poklada. Klada jo bo tako segreto pojedla. Slama tako zmečkana, se ne bo odbirala; marvč tudi bolj tolnuho, in živina so tako lepo redila, do se ji bo kmalo poznalo. Kdor je spervič tri ali štiri posode zapored in vsak dan eno za drugo tako napolnil, ko so se jo ta klaja kermiti začela, dan na dan spraznjeno spet nakladal, in tako zmiraj pripravno pičo za svoje goveda imel“. Tudi ovcam bo prijetna in zdrava. Po lcti se bo prej vgrelo, ko po zimi; vremen te s seboj priinaš. Pazili se pa mora, do ne ostane več časa v posodi, ko ga je treba, da so korunje ali pesje zmečta.

Pokropljena rezanca in seno se tudi brez korunja ali pesja vgrejejo, in živini zeločno pičo date. Todo se mora opomniti, de k pokropljenju je le clo malo vode treba, le toliko, de k taki kuhni napravljena kerna, bodi si slama, ali seno, ali zmes bo nekoliko vlažna, in kuha se bo po reči opravila. Preveč vode jo le zadrževalo, tudi clo zabranji moglo.“ Tako G. RADICZA, ino nektere besedice še perstavim. Arabski konji so berzani, urni, lepi—in svojima gospodarju do smerti zvesti. Ali veste zakaj? Arabec, poldivjak, svojega konja ljubi, ga čedi, varuje, oskerblja, in raji sam gladeje, kakor de bi ljubo živčice stradati videl. Njegovo kluse je vse njegovo premoženje, vse njegovo bogatstvo—lo on vč. Ako bi naši kmetje to premislili, in prav spoznali, bi gotovo konjarje, volarje, in kravarčie skerbno zbirali; vavčivo in na njih opravke gledali, in za svoje živčičeta o pravem času dosti dobre kerne perkerbeli ne zamencarili. Njih prid to terjta. Kaj si more kmet z burno in slabo živino pomagati? Revez terj z njo vret; in se moti ako misli, de s takim terljenjem si nebese služiti.— Lenah, ki je, svojih rev sam kriv, in bo še odgovor dajal večinima Sodniku, ko zanikariti blapce, ki je svoj talent zakopal, namest de bi ga bil na obresti razposodil. Prvi pogoj dobriega kmetovanja je lepa reja živine; kmet, ki tega ne razume, naj gre rakom živčigt.

Jovan Miletič,

Osnovatelj sèrbskih školah u Tèrstu.

Znati za kakvo dobro delo učinjeno i samo jednom čeljadetu, i premečati ga, bila bi velika griota; a znati i premečati učinjeno dobro, kojé se na cilju granu jednog naroda, prostiro, bila bi ne samo velika griota, nego i najveća neblagodarnost.

Mi namieravamo ovde govoriti o Jovanu Miletiču Sèrbinu rođenom u Sarajevu u Bosni okolo godine 1715, a umersëm u Beču 1790.

Da je ovaj Sèrbina mogao pridružiti k svom rodoljubivom sèrcu još i pismeno znanje, kao što je bio višti po svom zdravom razumu sebe i svoje okolo na dobro uputivati, i od zla i napasti uklanjati; to bi ovaj važni Sèrbina najsijajnije imo u Sèrbskoj Istoriji zaslužio. Ali ipak blagodarna Istoria neće ga zaista zaboraviti, ako on i nije imao sreće roditi se, gdje se bogodanom um oltvora hram Minerin sam posobi, ali se on rodio ondje, gdje se ne samo znanje, nego i sama prirodna pamet držži za grieh.

A i sama ovdajšnja okolnost lištila ga je sa više stranah; jer ostavi bez oca u svojoj 14. godini sa starom majkom nije znao šta raditi. Otiđe k drugu i prijatelju pokojnoga mu oca k Savi Čičkliču, s ričama: Šta ću po Bogu otići Roditelja izgubiti, Majka mi je stara i bolesljiva, a ja nejak, šta ću? kako li ću? Nauči me, ako boga znaš!—Ne plači Čedo

*) Mislijo nekteri, de bi prav bilo, v posodi nekaj zgreto kermo, ko kvas pustiti.

moje ti si izgubio roditelja, ali sam i ja izgubio prijatelja u njemu. No ti ćeš imati oca u meni. Ja ću se starati i za tvoju staru majku, kao što bi se i tvoj roditelj u takovom slu-
čaju za moju djeću starao." Tako odgovori blagodarni prijatelj pokojnika i ovo ne malo uteši mladog Miletića.

Iskrveni ovaj prijatelj pokojnoga mu roditelja namjesti malo posle mladog Jovana kod jednoga kleržnara (čurčije), da se uči zanatu, i Jovan za tri godine izvešiti se zenate kleržnarskomu, tako, da ga je majstor njegov već poslije tri godine mogao slobodno poslijati po selima, da kupuje kože ovčie i jagnećie, i u malo vremena prevaziđe u kupovanju i navještie monke i neke majstore tako, da ga je poslije i sami Sava Čičkić za svoja tērgovačke poslove u Splitu i u Dubrovniku pošiljao. Malo za tim uputi se on i u Miletiće i Tērt i Jakin (Ancona) gdje poznaviše se s tērgovcima Bečkim i Lipskim ol-
važi se i onamo ići na sajam. Poznaviši ova miesta po svēršetku rata Pruskog naumi prigovoriti svoja gospodara, da se presele u Beč ili u Lipsku, gdje bi im tērgovina mnogo bolje napredovala, vratili se u Sarajevo, ali više ne zastane ni stare majke svoje, ni gospodara svoga, niti prijatelja i obrantelja svoga. Sve je to nemilostiva kuga podavila.

Sada već ni je imalo šta Jovana vezati za Sarajevo. Milogi od njegovih poznanika i prijatelja, koje ni je bila kuga umorila već su bili pobjegli od kuge i neki se preselili u Dubrovnik, neki u Split, a neki predju i u Austriju. Ovo kad vidi Jovan, to za ono malo svoga kapitala nakupuje kožah, meda i voska, i sve otpraviši u Beč i u Miletiće najposle predje i sam, i kao da je znao, proda tērgovinu za najbolju cijenu da se obogati do čuda. Jovan je sad živio neko vreme u Lip-
pisci, primao je tērgovinu, koju su Bosanski tērgovci na njega uputiljali. I u Lipski malo je koji tērgovac onaki kredit imao, kao naš Jovan. Najposlie prešavši 60 godinah i neoženivši se namisli preseliti se u Beč, gdje je imao svoje zemljakah, kao što je bio Maksim Kurtović i rođak mu Miloradović, austrijski častnik. I ovdje ni je namieravao tērgovati više, ali molci ga prijatelji čas jedan, čas drugi, da mu preda nešto tērgovine, što su nešto iz Bosne, a nešto iz Bugarske uputiljali na njega, tako više radi zabave, negoli zarojl hasne pri se opet tērgovine, koja mu je i opet tako srieto bila od ruke, da je sam mislio i često usklikivao: "Bože moj! šta sam ja tebi učinio, da si mene tako sa srećom obdario." Malo zatim nau-
mi se sa svim ostaviti tērgovinu i predi u Tērt ili u Miletiće, da ostatak svog života ondje provede. Ali čovjek predlaže, a Bog raspolaže. Veliki i napregnuti trudovi i brige, koje je od mladosti podnosio uskore mu i onaj posljednji čas. Videći blizu ono što je bilo daleko, i buduci još pri zdravoj pameti prizove svoje prijatelje, kao Maksima Kurtovića i još nekoga tērka i svog rođjaka Miloradovića i raspolože svoje stanje tako, da je svaki morao biti zadovoljan, a najveći dio svoga stanja ostavi Sērbskomu Obštestvu u Tērtu s preporukom, da se u Tērtu ustanovi Sērbska učionica (škola) iz tri klase sa dva učitelja a cērki da se dva tornja na njegove troškove učine. A buduci da se u ono doba baš i tērci odluču od Sērba, tako dakle na to se rado pristane, jer su za Tērt na-
imenovani izvršitelji zavještanja (testamenta) dva grofa Voi-
novića, grof Dimitri i Jevtimie, koji su nastojali, da se nje-
gova volja izvrši i za to i postoji Sērbska učionica (škola) u Tērtu od godine 1790 u kojoj se Sērbska mladež obučava slavenskom, italianskom a nešto i niemackom jeziku i drugim začetnim naučznim naučtam. Na ovo dobije i od vlade odobrenje, da može stajati u redu ovdješnjih začetnih redovnih učionica. Naš Miletić koliko je god bio čovjek prost, ne imavši u svojoj mladosti nikakvog ponjatija o začetnim nauka-
mo, ipak je znao upotriebiti svoju bogodanu glavnica (kapital) na korist svoga roda. Samo kad se pomisli, koliko se mladeži bilo ovdie za 60 prošavih godinah izučilo, od kojih narod broji toliko mornarah, pomorskih kapetana, i tērgovaca, već je učinio dobro toliko, da mu se izplatiti i dovoljno zahvaliti ne može. —

Blagodarina obština sērbska u Tērtu uvažavajući veliko i blagodarno delo jedno iz zahvalnosti a drugo za uz-
držati krasan ovaj primier poštrtovanja pokojnika, kao primier podržanja potomcima njegovim svagda u sviežoj pameti ustanovila je na tu svērhu zakonito, da se svake godine na

1. Rujna (Septembra) u cērki sv. Spiridiona bož. liturgia služi, a po liturgi i opicla navlastito za Jovana Miletića i za drugo rodoljubivo sērbsko duše svećano oisluži. — A u školi se onog dana zaslužnoj dičieci nagrade (premie) razdaju. Krome je toga u školi u obdave sobe čita se ime JOVANA MILI-
TICA osnovatelja ovog zavoda s blagodarnosti, sada samo na-
pisano, dok se u novom zdanju u kamenu zaslugi njegovoj shodno vicitii ovaj spomen izreže, ako i jest baš ovaj spomen u blagodarnom sērcu svakog čestitog Sērbinu još od početka. Jer ovaj je uprav služio povodom ili za ugled Rodoljubima ostalim. Njemu je poslijedjavo nezaboravljeni DIMITRIJE ANASTA-
SEVIĆ poznati SAROV, koji je pri osnovanju karlovačke Gimnazie najviše doprineo. — Na njega se ugledao i SAVO VUKOVIĆ pri osnovanju novosadske gimnazie. A ko je i SAVO TEKELI služio za primier pri osnovanju onih divnih zavoda u Pošti i u Beču? ko li i BOVANA u Sibenjiku i Boskovici i GURUČI u Novom? Ovo je pobudilo i dobroga ne davno ovdie umrēga Slovenca Filipa Oblazera, to se on pri poslednjem času svog života Slavenstva spomenuo, i porad ostalih dobročinitelja ostavio je i na sērbsku učionicu u Tērtu važan spomen svoje ljubavi k Slavenstvu. — Svi ovi muževi zaslužuju, da im se spomenu u Sērbskom Panteonu dubokim slovima izrežu, i vicitim opisani-
em njihovih zaslugah miesto u narodnoj Istoriji dozvoli. To njihovo poštrtovanje, to naša dužnost iziskuje, a blagodar-
nost potomstva ovome pravedom iskanju, da će odgovoriti morati, nadamo se bez svake sumnje.

PRIMETNA. Miloge čerte života Miletićeva čuo sam ovdje od sada počivēga g. JOVE ČUKOVIĆA sina višepennoto-
ga u Sarajevu SAVA ČIČKIĆA; ovaj je za vreme prebivanja Miletićevog u Beču kao tērgovac radi svojih poslovah ondje baveći se neprestano uz njega bivao, i mogao više o njemu znati, nego li kogod drugi, a ja sam to sve iz njegovih ustah čuo. Zato ako je štogod izostavljeno, šta bi još više časti moglo doprineti, to molim neka se oprosti. A zovod njegov u Tērtu radi prošviete roda svoj dovoljno prepovieda i javlja ljubav njegovu k rodu svome. D. V.

Pesme Step. Modrinjaka.

ŠKORJANEC IN PEVEC.

Tam kjer čista sapca piše,
Kjer se z traki zrak zlati,
Tam Škorjanec zmirom višo
Protli nebu se verti.

Njega pesmi miloglasne
Polne sladke radosti,
Sučo se čez polja krasno
V čudnoviti skladnosti.

Al ko ptica je odpela,
Terdno vse kak grob molči,
Kadar pevka odhrumela,
Ptica k zemlji spet ferči.

V razgonih in kolomanjah,
Žlahtna pevka se zgubi,
Kak podobu v sladkih sanjah —
Uho, oko je zgreši.

Tak je človek tud, katiri
V pesnah z radostjo živeč,
Duh pri rahloglasni liri
Protli zvezdam vzdigne žgeč:

Tudi on zapuša zemlje
Sobi nepriičen hrup,
In visoke čile jemlje,
Svet je njemu ne več ljub.

Tam v visokosti neznan
Srečo preveliko slo,*
Čuti in od muz oddani
Vzdiho perje vsrčeno.

Globoko pod sebo gleda
Male zemlje veliko zmas,
In iz njegova pogleda
Bogov sveti se obraz.

In kar mu v srci sladko vhlva,
Kar mu dah do zvezd zrvna,
Kar se lep'ga v perji skriva,
Pesmi slov na znanjo da.

Al kak pevka je zhrumela,
Pevca pade v niz oko,
S višin, ktere obletela,
Duša dojde na zemljo.

Naj do raja se poganja,
V zlatih prebivališah
Dušam svetim se naklanja,
Vendar zlepa je in PRAK!

G O L O B.

Sivi golob z golobicom—Na vsiak sedi,
Golobica njega z licom—Ljubavi glodi:
Ona mucka—Rada mu je;
Golub tucka—Njo kušaje
Od ljubeznosti.

Zdaj zletava na sternašče—Njoj pšenice-brat,
No joj zvesto vodo isto—Kakti sestri brat:
Zdaj joj nosi—Stamo zvesto,
No raztrosi—Gde bo gnezdo—
Za nju mlado grad.

Zdaj zletita vun po zraki—Kakti mož z ženo,
Pazljiv jastreb sukne taki—Med nje z naglostjo:
Hudi lovec—Nje razženo
Mož je vdovec—Nema ženo;
Par je zgubil svoj.

On jo strašno hitro plodi**)—Nemiluje nič,
Da že joj pri perji hodi—Ona kakti bič,
Se zatukne—Srečno vujde,
Rep joj zpukne—Jastreb dojde
V šumo—hudi vilič.

Golob tužen ves prestrašen—Zalosten sedi,
Z tugo zgube je opešen—Suznato glodi:
Suzne oči—Podivava,
Va dne v noči—Si zdihava
Gnezda negradi.

Nikomu se nenaklanja—Ljube nema več,
Protí simci se naslanja—Kljunec ma je poč,
Neče brati—Kuruzičke,
Ne zobati—Ni pšeničke,
V srci ima meč.

V mračni kotek se potegne—Tiho tam sloni,
Glavo po sebi raztegne—Perje razpusti:
Kljunec vtrkne—Med peroti,
Trikrat zdelne—V mračnem koti.
Zalost ga vmoti.

Golobica od strahote—Daleč odleti,
Čeli tje dan do sobote—V dom nepogodi,
Semtam besno—Trudna leti
Tuina keno—Že brez sreče
K domi prileti.

Lačna line obletava—No preišče vse;
Zvesto jasno spregledava—Gde jen ljubi jo:
Zadnjič sama—Ide v kotek
Gde jo slama—Tam širotek
Ljubi močvirje spi.

Ona začno ga pehati—Mislí da joj spi,
V kljunec, v uho šepetati—Da ga prebudi:
Al da meriev—Se na gene,
K njemu žertev—Si pridene,
No na vek zaspi.

Nekoliko pripovedki

POSLAŠ PASTALOKIJA.

MAGLAVAC.

Jednom mu reče djavac, kako će se maglom neprozira-
jućom odjevati moći.

I ovako je sada među sugrađani koracijo; ali odkri se
otajstvo, i od tada se u obće maglavcom počo nazivati.

Mislite li, da ga je ovo uvredilo? Nipošto ne, on smiono-
tvrdi, da magia samo u glavah njegovih sugrađanah obilazi,
i da oni samo snivaju o svištiní oko njega; on pak sam da u
svietlosti njihovim škiljavim očima nesnosnoj stupa.

Tako kroz dugo vrieme džerstviju i šerpelivostiju svojom
premagao je, da su se i sugrađani njegovi na posledíku uvie-
rili o tom, da umietnost, u maglu se skrivati, pripada k pre-
mudromu i najvećemu načinu urade njegove, i da će oni samo
onda na vikli stepen izobrazitosti i prosviete dospjeti, kada,
što je moguće, najvećma udionicitvovati budu ko razprostranji-
vanju magle.

Čovjek, koji se od izobraživanja puka ustrašio odmi-
civao je na vagi cekinovaj; šta bi potrebitije bilo za najziti
stali, da li poboljšanje srdca, ili sposobnost; privilegie pako
davajući samo onim, koji su se zaslužim pri razprostranju
magle učinili, dok ma se najposlije ne svidi, da bi i postupajući
napredak sebi umietnost nabaviti maglu utvoriti a tim načinom
prosviete, koja ga je najveć strahila, podspirati mogao.

PRAVA UNIŠTIVANJA I TOGA POSLIJEDICE.

Hična bi tužena, kod lava, da prevéc uništava zvierad u
dubravi. Lav premda, ali ipak nije tako smion, da bi se za
pravo drugo zvieradi zauzeo, jer se bojaše, da tako zahtieva-
nje na pogibelj garla njegovog ne bude.

Od lavskog suda odbacena, uzdrala su zvierad, da na
zemlji već nema ni prava ni pravicošti.—Na blizu lavskog
legla prebivao vitez, koji imadjaše tu pašitsu. Ovaj reče sta-
da svome: Vi ste budale, ako mislite, da će jedan kervolok
biti suprot drugomu; samo mi, vjeruje.—I pripasavši mač ubi
poradi sigurnosti svojih stadah, bikah i ovacah, lava i hienu.

Pastinjak, koji se na blizu u svojoj pustinji Bogu moljaše,
i naravu izpitivao, slavio je Najvišje, da prava zvierkog
nadje svérhu svoju u vikšoj vlasti čoviećanskoj.

Ali sva zvierad kervoloka govorila su među sobom:
Moglo li se šta pogibeljnega dogoditi, nego da lav i hična
zbog bikah i ovacah poginuli moradoše.

Slavim viteza moga, koji se zauzeo slabo zvieradi suprot
mogućnim kervolocima. Ali hoću i pastinjaka, koji je zahvalio
Boga, i lava i hienu sramio sa pravom čoviećanskom, na to
pazljivim učinili, da na pravo čoviećanskom nije nikoj krivica
ubojstva, i da mač u pokuleđu čoviećanskom nikako pravo
neima. Pravo čoviećansko u svojoj svetoj čistoći izlazi samo
iz istine i ljubavi, ove jesu jedini pravi, Bogom pokazani put,
na kojem čoviećanstvo postupati ima.—„Zatim mač u nož-
nicu, jerbo svi, koji su s mačom obćili, mačom su i poginuli“.

*) Morebiti na mesto: slast.

**) Plodi lokalisan m, pōdi (pudi).

Pregled slavjanskih

ČESKE. Morav. Sloven. * Staročeske.	POLJSKE. * Slozke.	MALORUSKE. * Po Karamzinu.	SERBSKE.	STAROSERBSKE. Horv. Dalm. * Slovensko-horv.	STAROSLAV- JANSKE cerkvene.	KOROŠKE. * Krajinske (1592).
Březen.	Marzec.	Paljutyj. Marz. Maroc. * Berezozol'.	Brezenj.	Ožujak. * Sušec.	Suchyj.	Sušec. * * Brezen.
Duben.	Kwiecienj. * Ludikwjał.	Berezenj. Cvėtenj. *	Cvėtenj.	Travanj. * Traven.	Berezozol'.	Mali Traven. * Brezen.
Máj. Kvėten. Tráven. * Traopuk. * Izok. Sibán.	Máj.	Travenj. * Máj.	Travenj.	Svibanj. * Rožnjak.	Travnj. Traven.	Velki Traven. * * Majnik.
Červen. Ružen. * Červenec. * Červen mesič.	Czerwiec.	Červenj. Červec. * Kozdenj. Bydzenj.	Červenj.	Lipanj. * Klásen.	Izok.	Rožencvet. * Rožen. Rožnik. Cveten. Kresnik. * Pražnik.
Červenec. * Črven. * Veliki Črven.	Lipiec. * Lipenj.	Lipenj. * Lipoc. Kosenj. Sėnokoz.	Žar.	Serpanj. * Serpen.	Červen. Červec.	Mali Serpan. * Serpen.
Srpen. * Vresen.	Sierpenj.	Serpenj. * Kivenj.	Serpenj.	Kvlovoz. * Kolovožnjak.	Zarev. Zarėv.	Veliki Serpan. * Kimovec.
Záři. * Zarifen. * Záruj.	Wrzesienj. * Kosenj.	Májik. Sėvenj. * Vresenj. Veresenj.	Vresenj.	Rujan. * Rujen. * Jesėnšćak.	Rjujen.	Kimovec. Kimavie. * Jesenik. * Kozapersk.
Rűjen. * Rujen.	Pozdziernik. * Sovenj.	Žoltenj. Zovienj. * Pazdernik.	Pazdernik.	Listopad. *	Listopad.	Kozapersk. * * Obrocnik.
Listopad.	Listopad. * Odrilas.	Listopadenj. Padolist. * Listopad.	Listopad.	Studenj. * Zimšćak.	Gruden.	Listopad. Listognoj. * * Gullc.
Prosinec. Prasinoc. * Vřćenec. Hrudenec. * Hruden.	Grudzienj. * Grudenj.	Grudenj. Studenj. Trusim. Prosinec.	Studenj.	Prosinec. * Gruden.	Studenjyj.	Gruden. * Božičnik.
Leden. * Hruden.	Styczenj. * Wánoćnik.	Prosinec. Prosinec. Sěćenj. * Ljutj.	Sěćenj. Svėćen.	Sěćenj. * Prosinec.	Prosinec. Prosijnj.	Prosimic. * . . ec. Simic. Prosenic. Pervnik.
Unor.	Luty. Wachlerz. * Hromafėnik.	Ljutjy. * Kazidoroha. Kazibród. Paljutyj.	Ljutj.	Veljača. * Veljak. * Svečan.	Sěćenj.	Svičan. * Sečan. Drujnik.

PAZKA. Ker tiskarna, kjer se naš časopis tiska, za zdaj čeških in polskih akcentov nima, vzeli smo opis jugoslavjanski.

Imen mesecov

LUŽISKE. * Staro-dolajoluž.	LUNEBURSKE. (1698.)	SLAVJANSKIM BRODNE.			Znamje.		
		LITEVSKE.	LOTISKE.	NEMŠKE.			
Njerc. * Pozimski.	Sürman. (suhi mesec.)	Karvelinias. (golobji m.)	Balloša mehesis. (golobji m.) Schrsmu m. (m. snežne taje.)	hol. Dorremannd. dan. Tormanned. danas nemš. Windmonat. Knoopenmonat.	ZELENIŠT.	POMLAD.	LETO.
Hapyrieja. * Najjetny. * Jajřman.	Cheudemón. (revni, hudi mes.)	Birželis. (Suřec.) Sultekis. (m. brezjig. soka.)	Sulla m. (m. brezjig. soka.)	sgs. Eosturmonath dnjizoz. Grasmannd. fris. Goersmoñane. dnem. Lenz, Frühjahr.			
Meja. * Rozzolony. * Gmejski.	Leistenmón. (listai m.)	Geguzinias. (m. kukavic)	Lappa m. (listai m.)	stgn. Winnemánóth. dnjizoz. Bloccmannd. fris. Blommemoñane. dnem. Laabmonat.			
Smažnik. * Smažski. * Róžovi.	Pansjustemón. (hinkuštai m.)	Padimo menđ. (m. brazđ.) Sėjianis. (m. selve.)	Papužs m. (m. brazđ.) Seedu m. (Majaik.)	sgs. Searmónath. sredgn. Bráchmánóth. hol. Roozenmannd. dnem. Wonamond.	RUĐEČOŠT.	LETO.	
Pražnik. * Znojjski.	Seninic. (senjia m.)	Lėpinias. (lipni m.)	Secnu m. (senjia m.) Leupu m. (lipni m.)	stgn. Hewimánóth. sredgn. Hocwat Bráchoz. stnord. Hoyannir. dnem. Reifmonat.			
Žnenjc. Ženjc. * Jacmenjski.	Haymón. (senjia m.)	Dėgėsis. (m. vroćina.) Ruggputis. (m. rečne žetve.)	Radsu m. (řitni m.) Šunjuja m. (m. pasjig dni.)	sgs. Ragner. stgn. Aramánóth. stnord. Korakurtharnánth. dnem. Ritzezonat.			
* Nazimski.	Pregnia. Seimemón. (pervi zimni m.)	Ruddugis. Rudeninnis. (jesenski m.)	Šilla m. (Velki Serpan.)	sredgn. Erster Herbstmand. dnjizoz. Herfstmannd. dnem. Saemonat. Kleiner Mai.	RUĐENIŠT.	JESEN.	ZIMA.
* Vinski.	Veiniamón. (vinovni m.)	Lapkrists. (Listopad.)	Raddens m. (jesenski m.) Semlikka.	stgn. Windumemánóth. sredgn. Windmát. Ander Herbst. d. řen. Osseumaynt.			
* Mřoćny.	Seimemón. (zimni m.)	Grodianis. (Gruden.)	Šalla m. (mrzovi m.)	sgs. Blotmonath. sredgn. Lawbroisz. Wolffon. dan. Wintermannd.			
* Zimski.	Třebemón. (řertovni m.)	Sausis. (suhi, mrzovi mesec.)	Vilku m. (m. volčji.) Švehku m. (božićai m.)	sredgn. Harmand. Slachtmonet. dnjizoz. Wolfsmannd. stnord. Hřitmánth.	BELOŠT.	ZIMA.	
Vulki Róžk. * Vezimski. * Zachopny.	Niva glutáf. (pomladni m.)	Puscis. (m. vetrov.) Wasřis.	Secmas m. (zimni m.)	stgn. Wintarmánóth. sredgn. Hardemaint. henneb. Grosser Horning. dnem. Eismonat.			
Ma'ý Róžk. * Švjekcovay.	Rūsatz. (Rožec.)	Kovianis. (m. kavj.)	Pattenu m. (snežni m.) Gevenu m. (postai m.)	sgs. Solmonath. stgn. Hornung. stnord. Göl. dnem. Wechselmond.			

Imena mescev slavjanska sploh in česka posebej.

V prostoru časa med dnem in letom je človeškemu razumu nar bližji in zato nar stariši naravni meritelj mesec. Mera letniga časa po premenjuju mesecno svetilobe, ker spomina so mnogi narodi clo do dogodivšnih časov prihranili, sega s svojimi počelki gotovo do nar pervih dob človeške družbe, ker se je človeku potrebno zdelo, da bi svoj živčel po letnih časih vravnal, ino se tako v svojim djanju ino trudu dobriša izhoda zagotovil. To velja posebno od narodov, ki živč do pastirstva in kmetištva sploh, ker tak način živčeta, pred drugimi so ravna po časnih premembah, ki so vsako leto ponavljajo. —

Visoka, v goste mrake pred dogodivšne dobe zavila starodavnost te prvočasne razmere leta po mesečini svetilobi se dokazuje očitno in neogibljivo s tim, da je taka mera prvega jezikov nar stariših znanih narodov. V staroegiptiskim jeziku se imenju mesec ali luna *Chemu* po Röhovim izreku „imperator mensis“ (*chou=imperare, regere, su=mensis*) vrednik mesečniga časa. V drugih jezikih imenjuje se mesec, kakor meritelj časa in čas od njega merjen, od štipa do štipa, vedno z onkni ali saj malo različnim imenom, ki veriga tega večkrat, pride od besede, ki mero pomeni. To se posebno najde v sanskritskem jeziku, ker beseda *mas* pomeni luna in *mensis*, ki pride od besede *mas=meriti*. Razun tega se v staroindianskim spisu, ki se Nirukta kliče, očitno pravi, da je mesec vedno novorojen oznanovavc dnevor, ino de prestopajo prinaša bogovam spodobni dar, namreč de ustanovuje čase, v kterih se bogovam dari dajejo. Kar je bilo od sanskritskega jezika dokazano velja tudi od drugih njemu bližnjih jezikov. Znd. *mas* so razloči od sansk. *mas* le po pravilu spremembi črke *z* s (*zravn. bog, bozi*), sicer se s tem trojnim gori rečenim pomenom popolnoma zedini. Vgerčkim jeziku se imenjuje luna *mesec* ali *mesec*, v eol. in jon. narečji *mesec*; čas pa po luni mereni *mesec*. To poslednje ime se najde v latinskim jeziku v podobi *mensis*, ki spet dalje se glasi v besedi *mensura* ino *metri*, v gerčkim *mesec*, *mesec*. V nemških jezikih so enaka primera besed in reči kaže. V goltškim (Ulč) se imenjuje luna *mena*, v anglor. *month*, v sadajnim ang. *moon, month*, staronem. *mano, maned*; mensis pa so imenju got. *menath*, angl. *mdnath*, sredn. *mdnet, menst, monst*, sredn. *maent*, kteriga obojiga je pa glavni pomen spet *messen* in *Maass*. —

V slavenskih jezikih se imenjuje, kakor v sansk. luna in mensis s enako nepremeljivo besedo; obdava so namreč imenjujeta česki mesic, strč. mesic, ilir. mjesec, luž. mjesac, rusk. mesjac, polsk. miesiec, slov. mesic, mesac, koršč. mesec, mēsen, serb. ino tudi bos. mīsec, černog. mes, mejs, in ta tako raznolizna beseda, ako so po navadnimu pravilu premeni črka *z* s (*n. p. česk. mureti* in ilir. *moral, arbos* in *arbor*) se vender v vsih svojih raznih podobah zliga z besedo *meriti* (gerč. *mesen, mesica*), zatorej se sklene, do se tedaj tudi Slavjani v prvopočelku merili leto po mesečini svetilobi. Zadnjič opomniti tujko tudi hebrcj. besede *Jare* in kinčz. *Kau*, ktero pomnilo uboje luna in mensis.

Po takem načinu je bilo razdeljeno leto po ponavljanju štira v dvanajst delov ali mescev, vsak po 30 dnevih. Znano je tudi, do se čas tako imenovaniga sinodičniga štira do štipa po viši znanosti računa na 29 dan, 12 ur, 44 min, in 3 migele, in temu se zgor imenovano, z občno misljo ustanovljeno enako štivilo po 30 dni na mesec, in tako 360 dni na leto dosti približuje in konk nekeli let resnično steče. Ali v dalšim času časa se je morala pomankljivost to mero zapazili, in zavoljo tega se je že davno davno pri različnih narodih mislilo in tradilo, kako bi se z najdla prava dolgost solnčniga leta, in kako bi se s tem mogel spravati mesečni čas. Ti so vigneili biti prvi iz potrebe izhajajoči počelki zvezdoznanstva. Na kinčezim se je počela ta znanost, kolkor znano, veliko prej kjo drugej; ker jo že pod cesarjimo, imenovanim *Yao*, čigar vladanja počelček se stavi okoli 2337 pred Kr. R., tako visoko peršla, de so že solnčnik (ekliptiko) delili v 28 mesečnih delov, imenovanih *sieu*, zato, da bi tek lune in tako

letno dobo prav razmerili. To razdeljenje solnčnika v 28 delov, kakor tudi zvezdoznanost so prijeli Indijani od Kinčozov, imenovavče opomene mesečno dolo nazatira, krajino (Coblasti) nebeske (naka=nebo, xatra v sansk.=moč, oblast, v znd. oblastnik, oblast), kjer zvezdoznanost, kakor Lansen dokazuje, se jo še le okoli 11 stoletja pred Kr. R. popolnoma razranilo. V Egiptu, kjer je zvezdoznanost, kakor naravn znanosti sploh, prav rano cvetela v krilu duhovskega ukla, k verzoznaniskim skrivnostom slisijoč, se jo tako poravnanje mere leta, ki ga je na 365 dni ustanovili, po Syncellovom spričevanju, o času posledniga kraja sedmnaestajna rodu, Aseru, kar Bior naučeno okoli leta 1780 pred Kr. R., dogodilo. Pred tem so tudi Egipčani imeli samo mesečno leto od 360 dni. Na Gerčkim namreč pri Athenčanih je napravil poravnanje letniga časa po solnci in mesecu vred, narprej Melon v prvim letu 67 olimpiade (let 432 pred Kr. R.). Kjo in kdaj so Slavjani narprej letni čas na tak način napravili, to so težko kdaj razjasnili da. Od nekiga umetniga ogledovanja solnčniga teka se je neka ne dosti gotova povest iz 10 stoletja ohranila, po nekim arabskim popotniku v slovanskih krajih s imenom Masudi. Ta popotavčev popisuje v svojim polnim spisu neki tempelj na slavenski zemlji, ki je bil szidan na neki zelo visoki gori, sloveč zavoljo svoje sostave z raznoipasniga kamenja, po tem zavoljo vrstev ali stopenj in silcehi in zavoljo priprav v nji naravnih čelki k ogledovanju solnčniga izhoda po nekih znannah. Iz česar so vsaj toliko vidi, de so Slavjani v desetim stoletju po Kr. R. imeli zvezdogledilce, in de zvezdoznanstvo enako, kakor v Egiptu, Persii, Kini in drugod so izobrazovali posebno duhovni, ker je k verzoznaniskim uradam blišalo. Kakor ostanki nekdanjiga domačiga zvezdoznanstva bi se vtgnjala imenovati narodna imena posameznih zvezd, kteras se v vsih narodih slavenskih med prostimi ljudmi še vedno najdejo, ali od slovskih gerčkih in latinskih imen več del so razločijo.

(Dalje sledi.)

Neke besede o moji krestomatiji.

Tri mesce je preišlo, kar je prva mojih krestomatij na svetlo prišla; najdel sem može največje slavjanske slavice, ki so z njo zadovoljni bili; najdel pak sem tudi protivnike, ki so to delce obrali, ko da nije za kaj, in ker je pri nas pač že taka, da pozabimo vsigdar na lepi uk, ki ga je Svntopluk svojim sinom nad zvezkom šib dal, — da se tedaj na korist svojih protivnikov med seboj pripravimo in ujedamo, se nad tem prevč ne čudim. Vender pak mi je na sercu, da o tem ker so drugi z velikimi ustami knjigi skoro vsa ceno odrekli, tudi jaz sam kaj preročem. Namenil sem pa to Slovenjii reči; alj ker prej do tega nisem časa imel, zdej pak Slovenju, poslednji in edini naš neslužbeni list zgine, sem primoran to u našem družbenem listu priobčiti.

Kaj tedaj protivniki te knjige pravijo? — G. Jeriš se jo iz Beča u Slovenji S. Prosenca naj prvi čez delce oglasil, in mu vsa ceno odrekol u besedah: „To ni za šolo. Po mojli mislih mero šolska knjiga za Slovence saj po slovenskej slovnici dosledno pisana biti. V tej krestomatiji pa je taka meša, da ni za nikakor. To ni za šolo. Bolj natanjiko razsodbo o njej bolj zvedenim možem prepustim.“ Kar so se te za me čestras besede tiskale, je uredništvo Slovenjio že davno moj oglaš krestomatije, ki sem mu ga S. Prosenca ali Januara po pošti poslal, u rokah imelo, in vender ga nije pred ko kadar se jo ta razsodba vsim prav globoko u sercu ugnezdila, u Slovenjii priobčilo. Ker jo pak G. Jerišu med tem nek drugi veter perpal, in u Slovenjii 22. Prosenca vsim okor nekaj osljšal; in med drugimi rečmi reče: „le u sercu nas jo zbolelo, ker smo morali tako nedoslednost u oblikah glodal, ker jo n. p. v jednej (1) verstici 104, mu, v drugej 24, mu, v tretjej sočet kna, mu itd. naše oči žalilo. Al znabili, da so to le tiskarski pogreški, ker sam iz mnogih vzrokov ne zdi ravno neverjetno.“

Temu se prilicejo besede, ki je urednik Slovenjio 25. Prosenca izrekel namreč: „Tudi mi smo v nekteri pesmi slovniške pogreške zapazili. Vsak se bo sam spomnil, kolike važnosti so u šoli pogreški.“

Na to imam samo dvoje opomniti; prvič poglejta gos-
poda samo u „Entwurf der Organisation der ostr. Gymnasien“
u katerem se med drugim na strani 140—47 pravi: durch die
Lektüre einer literarischen Mustersammlung wird Kenntniss des
Werthvollsten und Charakteristischsten aus der National-Literatur
und der Hauptzüge aus dem histor. Entwicklungsgange
der Sprache erworben.“ Da sem se jaz tega držati moral,
nimam, da mi ne bo nikdo zameril; kako bi pak po tem ravnal,
kako bi mladež iz krestomatije sledila stopinjo razvijanja
našega jezika, ako bi u pesnikih vse (če jo la mogoče bilo),
po enem kopitu prenarodil? — In kakšen krič bi si napravil,
ako bi u pesnikih še živčih pesnikov predeleval, kakor bi se
zdelo meni? Kdo mi je to oblast dal? — Kar se todaj pesmo-
tvorov tiče, to neso tiskarne pogreške, ko se g. Jorišu „iz
mnogih vzrokov ne zdi ravno neverjetno“; todaj tudi moja
nemarnost pri tem nije kriva, da je knjiga po njegovih mislih
tako male cene. — In ker že pač ljudje toliko od slovnice go-
voró, pitam saj tudi, jeli že imamo ni doverjeno in stalno
slovnico? Mislim, da mi ne treba o tem mnogo besed trlati! U
Slovenja sama u-m je tega naj bolj dokaz, in jeli je tudi mo-
že, na stalno in vesetrano slovnico misliti pred ko imamo
tudi živo in visoko izurjeno prozo? Da še to ne imamo, mislim
da tudi ni treba dokazov. — In postavim, da njo imamo, jeli mi-
silite Vi, da se pesnik u katerem si bodi jezika slovnice na
tanjko derži? Čujta samo, kar naš Kosovski v časi o tem pravil
— Zadjnič še opomnita le to, da bo mladež, ko bo takšno
knjigo u višajem gymnaziju brala u slovenski slovnici skoz
štiri leta urjena, in od druge strani po postavi tudi nemške
pesnike iz starih časov spoznavala; mislite pak, da bo se jezik
u teh po zdajni slovnici prikožil? — Zdi se mi, da tudi o
tem ne treba dokazov. — Alj zadosta o tem.

Dalje u Slovnici 15. Prosinca g. urednik pravi: „Mi smo
bolj izveršno delo pričakovali. Nam sostava ne dopade. Me-
nimno, da bi se tako delo imelo zastopnim možem, preden se v
natis da, v presjodu dati.“ To razsodbo g. urednik u Sloveniji
25. Prosinca s tem podpira, prvič: ta krestomatija ima xvo
politično pesem „Ilirija ozivljena“ in Pršernovo „Perva ljubez-
en“ in drugič, kar je že zgor od slovnishki pogrešk poveda-
nó. — Če g. predsednik z besedo „sostava“ meni reči, da sem
slabe pesni vse, in boljše izpustil, naj mi to na ravno pové;
to je res, da se med najlepšimi gde kaj bolj slabijca najde, alj za
tega voljo še se cela knjiga no sme tako obreči; če mu pak
razredjenj ali razdelitev knjige ne dopade, naj se mi pové; j
jaz boljega ne vem; težko pak je bilo prvo razredjenje, za
vse lahko vidi. Ako pak tega ne meni, jeli mislite, da še
smo zdaj u tistih časih, gde se o Napoleonu u šoli nije smelo
drugič ko u protivnem in zametavnem zmislu juhati? Kadar
bo se krajnski učenc dogovinjta svoje domovine učil, misli-
to, da bo ko dozdej čas, kar se Francozi na Krajskem bili,
samo po čerlni liniji brez besed omenjen? Povalno bo se
spomnilo tudi o njemu, kar je hvale vredno, in grajelo, kar je
grajavnija storil. Tudi že perhni Napoleonu mnoge leta, ne bo
tedaj za to pesnice voljo, se gotovo temu ali unemu nevarna
politika po glavi mešati začeta, ki bi znala marsikakemu jama
skopati in ga v čšno nesrečo zasuti“, ko se g. urednik boji.

Kur pak so pretonek pesni „perva ljubezen“ tiče so mi
zdi, da si g. urednik učilistvo še zdaj tako misli, ko takrat,
kadar so se klasiki po tenosnerčnosti nekih ljudi krožili samo
za tega voljo, ker je gde kaj u ljubezni omenjeno bito. Alj
beritu da sami, kar zdaj mladenči, ki njim je moja krestoma-
tija namnjenja, t. j. ljudem naj višjih gymnazialnih redov, be-
rejo; Virgil se čeli bere, tedaj tudi mnogo kaj in bolj nevar-
nija u ljubezni; ravno tako Ovid in več takiga. Razun tega
še opomniti preveliko lepoto in rahlost te pesni; kater mladež
ne ina že ostropenja serca, si ga nad to pesnijo gos-
tovno ne bo ostrupil. — Tode naj bo, u novem izdanju bi njo
govlvo izpustil, da prepira nad takimi trobicami me bi trebalo.

Dozalja spomnjena gospoda sta, ko se mi zdi, svoj po-
gled posebnu na praktični krestomatije del obrnata; g. Poročnik
pak je u Novicah 23. Prosinca jezik mojega kraso- ali lep-
stovlja clo na tla djal. U tem sostavku on vse, ki se ne dr-
žjta jezika, ku ga g. Poročnik piše, „janjčarje slavšino“ imnuje,
in za tim pristavi: „Ker so u dan tudi naši Slovenci na Du-
naji Majerjeve in Macunovo „obče slavenske“ oblike precej

glavno zavergli (gde ste pa to brali?), bi utegnil vilar u Slo-
venim kmalo pohitnati. Kaj še? — G. MAJAR in MACUN pišeta,
da je kaj“ itd. — Temu imam sledeče odgovorili: Prvič nisem
jaz nikdar „novih oblik“ — „obče slavenske“ priporočil; a
dokazite samo, gde sem to storil. Da sem u 3. Slovenji leta
1848 predložil, da bi se ilirskija jezika deržali, to se ni zdi
u Vašem smislu za Slovence niso „nove oblike“, ampak clo
nov jezik; o tem tudaj govolo nije govor. U črnim sustavku
sostavku k koncu leta 1848 sem ova, mesto ita ali ita pisal;
alj tega se u sledečih sostavkih in tudi u krestomatiji ni sem
deržal; kaj tedaj o tem trobitu? Če jo bil u tem sostavku ti
grch, saj potler vidite, česa se deržim; tudi jo po takem naš
slavni pesnik Vesel že clo na tom bil, takšni rabulist postati,
g. Bleiwick bo vam morde od tega kaj več povedati znal. Kur
pak so oblik u krasoslovju tiče, gde so te „obče slavenske“
oblike? Oblike, katerih sem se pri tem deržal, so slovenske;
kazite mi gde jo kaj drugaja? Pri treh glagoljih sem po en-
krat enostručki pretekli čas, ko ga Iliri imajo, rabili; in to sem
samo za tega voljo storil, ker ste Vi u predgovoru svoje nem-
ške slovnice slovenskija jezika prvi to tudi po moni glavi lepo
reč svetovali; tega tedaj Vi menite niste mogli; drugaja pak
vam ne vem kaj več, kar ne bi u slovnishki slovnici bilo; če
mi je, kar jaz sam ne vem, gde kaj spodletelo, ne bodite tako
shodljivi, saj se vakimu tako gdo, kadar kaj večja piše, saj je
tudi vam u istem kratkem sostavku spodletelo „pred nekaj leti“.
Vsak več, kaka je, pisali u jeziku, ki ga več del u domačem
življenju ne govorimo. — Kdor pa se spodlika na nekaterih ne-
sezna, ki nje u pisnaju za našo književnost clo sovni reči
rabim, mu odgovorim, kar sem u predgovoru k krestomatiji
rekel: „K začeta so težko ključ najde, in ta težkota terja,
da se presod letega ozira derži; vsaj si mora vsaka knjiga,
ki se pri nas prikaže, celino kerčiti.“ — Nije li boljše, gde
nam besed zamajka, si njih od naših sosedov odposoditi, ko
pak nemo kovati? Kdor razvijanje katera si budi jezika le
nekaj na tanjko pregledava, bo vidi, da so se iz začeta še
clo iz prvni jezikov potrebne besede jemale, — kar nam po-
stavim Latinek Cicero; Nemci osamnejšija veka, in Talijani
skoro vseh vekov kažejo, — in nam ne bi pristalo ravno to
storiti iz jezika, ki nam vsaj morde nije ptuj! Neke besede
se morebiti tudi nekaterim nove, neslovenske zdijo, katere so
med Štajerci, ni pak med Krajski doma; za tega voljo pak
še ni so zavergjive! — In kar se morebiti clo prilogo nebi,
bodo naši nasledniki že popravili in iztrebili; za tega voljo
pak še ne treba tako nemilo vse na tla djeti, kar gde komu
popolnoma ne tekne. —

Čelarno in čudno pak so mi zdi, da so se ravno samo
leti trije gospodje Jerša, Cegner in Fotočnik zglasili, močno
čelarno! — To pak mislim, da bo vsak rodoljub poterdil, da
po takem pri nas ne le nekaj večo književnost nije misliti,
ako se trud in potroški kakiga novaka, ki je žali Bog vsak
pri nas revež in brez premoženja, po takih presodih tako ne-
smilno uničijo! Morebiti, da je tudi to medosbno in brezmer-
no vjedanje nekaj krivo, da nam novice za hovicami zapadejo
in zgincjo. — Alj Gottsched se je tudi za svoje dni vsenu kar
mu nije bilo po glavi. protivil, in vender so se še ko je on
živel, to zračne postopje, ki nije jo on social, poderic, in
na zdanjje je sam stal! — Če se vsem tem možem krestoma-
tija vsaj za šolo ne zdi clo prijetna, alj je trebalo, nji vs o
ceno odreči, da nije za mkanova lid?

Zadjnič še spomenem na to, da se je krestomatija g.
urednika Slovenijo toliko predraga zdelo. Zakaj neki to, tega
pač ne razumim; krestomatija ima 18 polno in tesnotiskanih
pol, in sostava te prvo takšno knjigo je bila močno težka;
Pršernovo poezije imajo 12 in to bolj redko tiskanih pol, in
veljajo ravno toliko, ko moja krestomatija, ki ima morebiti
dvakrat toliko zadržka, ko une, in vender se niso, kar mi je
znano, na tem nije spodlikal. Tudi se krestomatija vje. mini-
steriju nije predraga zdelo, ko sem na svojo uha čil. Debla
nije knjiga, ker je papir tenek, in strani ima blizu 300; na to
so morebiti nije gledala.

U Turstu 1. Aprila 1850.

IVAN MACUN.

Droblineca o narod. kazališu slovenskem.

„U katerem narodu ne je narodna kazališna, tam so ljudje obornejo k drugim narodom.“
Cvrtak Slov. Slav. str. 150.

U broja 23. Ljubljanskih nemških novina bilo je predloženo nekaj besed o utemeljenju slovenskiga narod. kazališa. Kdor lo malo kaj tek zgodovina narodnih predstave, mora enih misli z g. Kordešem biti.

Najjasniji dokaz, koliko vrednost kazališe ali teater u sebi ima, so nam stari Gerki i Rimljani; leda naroda ugledavca preveliko važnost to reči sta imela življenja in ne ko pri nar, da si ga samo primožnej in bogatejši užiti premorejo, ampak tako, da nije za pohod glediša bilo kaj plačati; tam je tedaj kazališe bilo državno sredstvo za omiko, za izobraživanje naroda. Težak in rokodelc, ki je u znoju in poti za zemeljski živec, za telesne potreboče skerbet, je brez vsih potrošob ov svojem času tudi za nadzemeljsko, za dušno brano skerbet, in kar si u učilnici nije mogel nigdar priskerbeti, si je po lakem lepo priskerbet u kazališu; stepel je iz sebe prah vsakdojnosti, in po tih večnih uzorih ali idealih pesništva so je napojil duha, ki ga je uzdignil čez tegobe in stiske tega življenja. Zaljublji je značaj ali karakter Rimljanov po neprestanih bojih tako odvijal, da se je z časom to tudi u kazališu prikazalo, posebno u krvavih vojnih mečjakov ali gladiatorov.—Ako poglednemo na novijo narode, nam se kazališe tudi prikaže pri vsih narodih ko sredstvo izobražavanja naroda; vendar pak se država nije več za to skerbela. Pogledjemo na Španiole, gde se je posebno u 16. in 17. stoletju narodna izobraženost i. j. literatura s kazališem u eni reči uzdignil; in odkar je kazališe začelo (po pregranjanju od neke strani) o svojo lepoto in moč priiti, je tudi literatura nekaj podmaknjena, in gre zami-ram nazaj.—Tako je tudi francozki duh že davno se kazališa lotil, in odkar njim ta luč gori, so duh naroda vse več in več razvijal; pri tem je samo le ta velika škoda, da se u tem narodu po duhu vlade vse in tedaj kazališni život bolj in bolj u Parizu centralizira, tako da Parizan ima vse,—tedaj ker vsega ne more uživati, mnogo v nemar,—drugo mesta pak samo pleve ali nič.—In tako bi se lahko tudi pri Nemcih kazalo, kako se nemška književnost ravno od tega časa piše, kar se je narod iz Lessingovih, Wielandovih, in posebno Goetheovih in Šillerovih proizvodov kazališnih duha višjega, duha izobraženja napil. Uzemite nemškem narodu kazališe, in vi mu uze-mete največjo podporo omike nižjega ljudstva.

Kdor hoče viditi, že iz tega lahko vidi, kar je tudi nam treba. Ko bi se pri nas le pred 60 letami u Celovcu, u Marburgu, Ptuj, Celju, Ljubljani, Gorici itd. u narodnem našem jeziku igralo, nobi se nam naš narod k tujcom obrnil; in posebno za tega voljo, ker kazališe „dulci utile docet“, t. j. po sladkem koristno učil. Vsak, ki mu za izobraženost ni mar, tukaj iz tega razveseljenja tudi nekaj omike seboj dom prinese.—Pomagajmo tedaj vsi, kar nam je to mogoče, k ti nameri; naj se rokodelc, poljedelec, in tudi vsakim drugim, ki je naš, priložnost ponudi, iz veselice kaj omike narodne, jezične in dušne pridobiti; naj rodoljub, ki mi nije toliko časa, da se doma narodni svoj jezik čisto nauči, priložnost ima, si to po lakem lahko prisvoji.

Za ti namn so mi močno dopade, da bo to igravno družto ni samo za Ljubljano, ampak da bo od mesta do mesta hodilo; samo je štajerski Slovence, u Celju, Ptuj in Gorico poznali; družto naj bo občestvensko; in tega so tudi ni bati, da bo tako družto posobitosti pripadlo.—

Na nogo tedaj Slovenci na Muri, Dravi, Savi, Soči in na jadranskem morju! No dajmo zmagovescim drugim narodom prikuza, da rodoljubio v nemar pustimo, in da ne maramo za slovenske mesta, ki so sc, ker so bilo brez slov. kazališa, že k drugim narodom obrnili.—Pri tem pak so tudi k vam obornemo, sosedo na Horvatskem in dalje dolj; res je, da imate tudi vi za mlado svoje kazališe skerbeti; in vendar pričakujemo od vas, da bote nam mar nekaj pomagali; ker, kar je nam za prid, bo nekaj gotovo tudi vam u prid. In tudi vi, Čehi, ki ste, ko smo mi južni, vi severni steber Slavjanstva na zapadu, premislite, da ako pade eden teh stebrov, ima

drugi toliko več nositi, tako da se tudi on bolj lahko pod-mekne.—

Vsi tedaj, kateri vidijo toliko važnost to reči, naj ne od-lagajo pomagati, kolikor jim je mogoče; saj je izobraženost vsim ljudima na prid.

Kakšo korist ta reč za našo narodno pesništvo ima, so lahko u drugem sestavku dokaže. Jozuric.

PAZKA. Spoznajmo važnost takšne naprave za povzdigo Slovence in vredništvo Jadr. Slavj. radu ponudi, podpiso rodoljubov, ki bi s svojo močjo to lepo in koristno osnovno podpirati blagovoljni, nabirati, in kar bo o tem namenu potreba, oskerbeti. Smelo bi se po našci dozdevi svetovati, da bi vodila za vložene denarje in odplačilo akcij, kakor tudi za oskerb-ništvo kazališa in slične reči kralo, ko bo 50 akcionarjev podpisanih, leti načertali ali vmedli.—Močno nas tudi veselji, de so Slavjani brajve v Beču važnost to reči spoznali, ker so od ostaka potroškov pri slavjanskim balu za ti namen 50 gl. odločili. Slava tim rodoljubnim možem. Vredništvo.

Kalendari.

Knjige ovim imenom naznačno takovog su roda, da ono ovo zbog nužde—svakom bo potrebno to znati, kad rdnai, kadli neradni dani u godini padaju—ovo pak zbog svoje jeftinoće, u kuću svakog s azbukom upoznavšeg so zemljediela ulaze, da i pod samu streju ubogoga pristupa imaju; zato su i bile, a i sad su većinom kalendari svih njihove knjige, svo njihovo čitanje. Iz toga se dakle vidi, da su ovi jedino do sad zgodno sredstvo knjižovno bili, kojim se puku njegove potrebe i olakšice pokazali, njega do svijesti narodne dovstsi, i njega ubavijestiti moglo, kako na domu, kako li izvan toga stoji. Koliko bi ovo polze narodu i narodnosti donielo—kud se zna, da baš prosti većinu naroda svakog a i našeg snčignjavaju—neda se prorunačiti. No na žalost primietiti moram, a i da neprimietim, svakom će to poznato biti, da su izdavatelji kalendara kirilskih pri istih izdajivanju slabo ovo u vidu do sada imali, izirizajući g. Andrića. Al i ovaj nije toliko rečeno shvatio i u svome „ZNAKLEHU“ izvršivši, koliko što je to učinio g. Dr. MENAKOVIĆ. Predannom leže dva njim prvi put ove godine izdana kalendara: „GODIŠNAC“ i „LASTA“. Nije prilike, da se sad u podrobnoj razlaganje obojih upustim; dosta će biti mislim, ako samo rečem, da se u njima nezna šta je bolje: ili su predmeti izabraniji, ili su spretnije za puk slozeni. Mi i prinorju doljnjih knjigah s težkom mukom nabivjamo, pak tako se i kalendari u rieti stojeći slabo u koga nas nalaze; zato nek mi se dozvoli iz prvog jedan predmet izvaditi i ovdje ga staviti, s tim višje što je isti jedan od naj-blagorodnijih i koristnijih granah svakog državnog stabla, pod naslovom:

Tèrgovina.

Tèrgovina je najmoćnije sredstvo i za obdržavanje i za vaspitanje čovječanstva. Ona daje na uživanje sve proizvođe zemaljske svima narodima, bio proizvod ili narod na kojoj mu drago strani svieta. Kako koji narod u svom razviku izidje iz svoje nezodrijetlosti, iz svoj djeljivosti, odmah se u njemu pojavljuju težnja, da mjenja ono, što mu prirodna više u dobru daje, za ono, što je vido i poznao a sam proizvesti nemože. Kako se to u pušti, odma počne djeliti posno proizvodjenja od posla mjenjanja, a to je tèrgovina. Kad narod u to kolo dodje, odma počno jače tražiti ono proizvode, koje na domu nemca. Tako dodje do iskustva, da svoje proizvode može pribičano dati u zamjenu za drugo strane proizvode, pa o tome, radi svoje koristi, nastano živo tržište. Taj rad metje mloužnu ljudskih ruku i veliku ljudsku snagu u posao, a ljudima samim, koji rade, otvara oči. Kako što čovjek postigne, odma je pohlapen (poklepan), da vidi i nauči još što, što mu od koristi biti može. Tako se ne samo podižu ljudi, koji tèrguju, nego svuda, kod god dođu, ostavljaju klice za dalji ljudski razvitak. Oni grieko, koji tèrgovinu smatraju i ciena kao prosto sredstvo, da se ljudi izdržavati ili imanje, svoje umložiti mogu.

Tergovina je u velikoj mjeri svaku zemlju i svaki narod probaćna i koristan slijedi, što stvari, koje na domu ili susjedstvu nikakve vrijednosti nemaju, u dalje predjele nosi, gdje se traže; i s tim što na taj način otvara veći rad i daje priliku, da se ljudski trud može nagraditi. Ona, kad god dopire, daje novi život i rasprostranja svad oko sebe korisne poslove i korisne posljedice za ljudstvo. Ali to još nije prava važnost tergovine. Tergovina je neprecjeniva i spasnosna za razvitak čovječanstva ne toliko zato, što umoljava bogastvo, koliko zato, što umoljava duševna i moralna blaga. Tergovina upoznaje čovjeka sa mjestom u kom je; tergovina je donela najvažnija izobretanja i još je jednako tetiva, koja napreže ljude, da novo od novijega u znanju i umjetnosti pronalaze i u upotrebljenju ljudsko dovedu. Tergovina se mora blagodariti, da se svaki prirastak ljudskog znanja o snazi prirode, odma upotrebljava sa velikim i sve to većim plodovima. Kad u ljudski prirastak što god čestito, udobno i koristno za ljudstvo, tergovina mu daje još veću važnost i slijem postiče u ljudski na dalje, veći i bolji rad.

U širokom svijetu snage se ljudske troše na različite težnje; tergovina spaja sve ove težnje i s tim daje svakoj posebnoj već važnost i cijen.

Od kud je poviestnice, od tada se i o tergovini zna nešto i govorilo. Još su Fenikijanci po tergovini prolazili po svim obalama morskima. Oni su u svojoj važnosti već do tog stepena porasla, da veliki upliv u državnom životu ima. Mnogi državnici nazivlju je sa svoje ločke dašom države. U najvećem je ona uvažena kod Engleza. Tamo se može reći: kad nebi bilo tergovine, nebi bilo ni današnje države. Ni drugi narodi, ni druge države ne odriču tergovini njezinu važnost. Koja je kod mudrija i svaka ona, koja bolje stoji, ta je vnanije svoje veće na tergovinu obratila.

Od tako velike je važnosti tergovina za ljude pojedine, za države za narode, za čovječanstvo cijelo, i iz materijalnoga i iz duševnoga obzira. Nije čudo dakle što je izobraženi narodi i veliki državnici veoma uvažavaju, nego je čudo, što je manji i najmanji činovnici nemogu cijeniti naučiti. I sami naši tergovci osjetljivi bi pravi ponos, ohotnije i milije predavali bi se svom poslu, kad bi struku svoga rada dostojno poznavali.

Nikakav posao nemogu ljudi čestito i valjano raditi dok ga neuče. I tergovac nemoze biti pravi tergovac, dok posao svoj nenači podpuno poznavati. Svakidanašnja viežbanja moze istina mloge u čestu izviesiti; i slučaj moze mlogome čestu i dugo biti na ruci, ali ovo jedno i drugo, kad je još sa znanjem i naukom skopčano, ima podpunu svoju vrijednost, i daje tergovcu osim veće i čistije koristi još i veću slajnost.

Iskustvo je poviesćeo, da je tergovini kao i drugim strukama ljudskoga rada, nuždna nauka. Tergovac dakle, ako želi biti u podpunu snislu tergovac, mora biti izobražen čovjek, mora iz korjena poznavati svoj posao. To se istina i iz običnog života i iz rada kad više, kad manje polučiti daje, ali učilište je tek jedino mjesto, u kojem se tergovac, kao što valja, izobraziti moze. Tergovci su prvi u gradjanstvu, a gdje gradjanstvo nije izobraženo, tu se nemoze živjeti onako, kao što slobodnim ljudma u ustavnoj državi pristoi. I sama tergovina, imali ni ma koliko sretnih ljudi u tergovini, neće kod nas doći do onog cvjeta i uvažanja, do kog je došla kod drugih naroda i država, dokle god nebudemo imali po više izobraženih tergovaca. Kakli u svemu tako će i u tergovini drugi narodi prevazilaziti nas.

Ima dosta ljudi, koji su važnost tergovine uvidili, pa je od svake ruke ispitivali, o njoj i mislili i više knjigah pisali. Ovdje nije mjesto, de se to pretresa. S ovim što je do sad receno, valjalo je dovoljno dokazano, da se kod nas pored drugih potriebah i na tergovinu bolje i više obratiti valja, a osobito to, da je i kod nas tergovne škole zavoditi nuždno, ali ne škole take po praznom imenu, kao što su ponajviše naše škole od najmanje do najveće, nego škole koje će istinito naučiti i izobraziti naše buduće gradjane. Bez čestito izobraženih tergovaca niti ćemo imati valjanu tergovinu, niti pravog gradjanjskog života. Gradjanstvo naše neka dakle, kako se malo oporavi od pretjrpjene štete u ratovima ovima, promisli o svom stanju sadašnjem i budućem; o stanju svoga narašta-

nja, pa će viditi, da će mu biti jedna od prvih brigah i dužnosti, i kod nas čestito tergovcačku školu zavesti. Kad se gradjanstvo naše toga posla lani, naci će se i ljudi, koji će mu kazati, šta se u tergovcačkoj školi ima predavati, kakvo nju valja urediti i kakve za nju valja učitelje tražiti. Mužestven.

Date obolom Bellisari! Dajte nam krajcarah!

"Bili ed rubah, bili ed karte oli kaze,
"Samo da nam, za Boga pomisli!"

Pomanjkanje drobnih novaca, skoro po svoj državi austrijskaj narode mori, i sve više groznu nuždu jim pripravlja. Samo u našoj Italiji o takvoj šteti minimalo si glavu ne taru. Talijani se nipošto nisu hotieli s papirnim novcem satvoriti, i tako jim centesime ne lže. Mudra Rieka i njekeje ostale obćine dosta su bistro bile, to su na mjesto položenih banknotah, toliko od svojih bilježenih drobnih ceduljah puku promienale, s kojima se je potle lakko paziralo, a i njima pomanjkanje nisu mogli; jer izvan onih okružjah, takve ceduljice po drugim mjestima nemaju vrijednosti; dakle se s njima ni služiti ne mogu. Talijani puni zlata, srebra i centesimah, no samo da imaju najviše vrijednosti u trućima, već i kupovna roba s dobrim novcem njima nalogu cijenje dolazi. Mudri Riečani i njekeje ostale obćine bar nisu s njihovim ceduljicam stivaloje, ali svi drugi pac Austrije, najviše ovdašnji, od dana do dana sve to više s nuždom o pomanjkanju drobnih novaca boru se, i sami Bog zaade, do koje još nevolje to doticirati hoće.

Duk je nam. zvećećih krajcarah, papirnih četverlakah od forinta i dvaforintah, takodjer ceduljah po 6—10 krajcarah dosta bilo, lakko se je s njima svaka plaća obavila; ali žali Beže! tek što smo se miesto s radosti takvih novčićah počeli nagledati, — jso! ko da jih je jezero pogušilo, odoše, i samo nam je jošle toliko od njih ostalo, da jih kadkad kao dukate redko ugledamo. Skoro je tako isto i s ceduljicama, najmore od 10 krajcarah, koje židovi kao i druge zvećee novce s pridom sabiraju. Došlo je već do toga, „da se po kavanah, duhanah i kerćmah krajcarah natrag ne dobija, tako da bogat ko siromah, poštan ko nepošteni, na vercegi zabilježene stajati mora. A mihi Beže! A kako se prosti puk meći i guli! Ovo svakog rodoljublja jalno uvriediti mora. Mikrot se i njekejih jaukajućih a drugih razjerenih nalazi; jer ako imade siromah papirnu cedulju oli ju mora u jednom mjestu potrošiti akoprem bi to bilo i makar na šta mu drago, bez nužde, oli ga na cieni prodavac strano guli, i tako siromah, svašta skuplje nego bogati, plaćat mora — siromah! koji si žukim trudom te cedulje zaslužio! A kada se promisli, tako je najviše takvoj nevolji uzrok; onda se nemoze zaisto sunajati, da nisu bše tolike cedulje tomu uzrok, koliko su s nam razvivač Austrije, i njekeji plajšiji bogati, za kojih se sduva zlato, srebro i ceduljice sabiraju, t. j. oni osorobani, da bi sve više neprilike državi nalozili, a ovi opt detravci, da bi svoje bogatstvo u najvikjoi vrijednosti sahraniti mogli, i tako jedni, štogod više mogu zvećee novce proizvođe, a drugi jih opt tajno sakrivaju. Među ovima i onim poniošte se na kamate rada, a vekšinom protivna zloba i nevicra složno jesu nam silom sve zlatne, sreberne i bakrene novce otiele.

Iz novinah se i glasovah znade, da se u Beču dan i noć, čistih dvajsetih i zvećećih krajcarah kujo; ali kada izidju, makar da su i MILIUNI, sve to, kao i do sada, za protivnike bude kao voda za mlina! jer za kratko vreme, bilo ono po 10 ili po 20 $\frac{p}{\%}$, oni će sve pograbit i pazuru otiele.

Po najnovijem naredbama imademo i magjarskih papirnih ceduljah na pazuru, no takav inostranac oli domaći protivnik neće na kamate pograbit, a tako isto sudio bi da, ako bi nam visoko ministarstvo papirno cedulje tako zabilježene podilcilo, da samo svake za svoju krupnovinu bi valjale, da nu bi velim takve cedulje izvan svakog okružja vrijednosti imale. Ona nit židov, nit carstva protiv. niki nebi kamatu s njimi tirao, i ako bi nam još visoko vladarstvo i zvećećih novaca podilcilo, onda bi trebalo da i kamatu i proizvozi po turski sudi i odsudi. To je moja misao, moja iskrena želja.

FENDO SZOBER.

Rječ slobodna, zavapena visokom Ministarstvu trgovine.

Na koji način mloga u prošasto dugo doba vladarstva ležimnog pod Meternihom, samo u obziru trgovine i brodarovanja Austrie ustanovljena biahu, ovdje upogovarati prostora nema. Ali o sljedstvu biedno ove zapuštenosti, naša trgovina i našo brodarovanje jošte odviše šteti, za da bi se nadalje ustegnuti mogla besieda slobodna i pouzdana našem mladokripcnom i bdjelovnom Ministarstvu trgovačkih namjena. Zato ja ovdje za sada samo jedno opakno stanje ovih poslovah Austrie, kano velosino držzavno obilježjav, i s timo ponesnosti britanskej protstaviti miem; žudeći za ovi moji glasi do miesta visokog upraviteljstva dopru.

Poznato je, da se brodaria (kirija po moru) u Austrii za luke inostranske, po vrsti novca u onim miestima običajnog pogodi: tako da n. p. za Britaniju libre sterline oli šilini, za Rusiju rubli, za Sardiniju lire itd. brodaria teče. Tako i u zamjenu skoro od svih držzavah inostranskih, kada se u Austriju brodovi uputjuju, brodaria u forinte oli krajcare se pogodi i plati: dočem se samo od nekih strana a navlasito od Britanie skoro svemu svetu samo po svojim novcem sterlinah brodaria nalazo.

Na našem trgu odavno već navadno biše, sterline po tečaju dana, kada je brod pripravan za iztovarivanje, u forinte promienuti, i na taj način plaću za brodariju izručiti.

Dok je ova cijenomjera novca britanskog nizu 10 f. stajala, kao što se do zadnjeg doba pokreta adesospravnog svagda nahodila, dole su i takovi poslovi mirno napredovali, ali evo, od vremena u kome se vrijednost zlata i srebro t. j. valuta, na pretcranu visocu naspinjala, tako da je sterlina više od 13 f. valjala; zavadama i inatima kraja ni konca nema, koje sve na štetu austrianske trgovine izpadaju. Jedna od takvih zavadah dospo do obćenog trgova, koji je odlučio da se plaća za brodariju od dneva robe primljeno po tečaju sterlinah, kako je istim dnevom stajao, izbrojiti mora.

Nu brodovi, naimre britanski, došta putah prinesu terete poversne zajedno za mloge primitelje, koji posle više dnevah, jedan za drugim stopram se robe svoje dobiti mogu, i tako rđdi svagdašnje promicne tečaja nove inostranskog, dogodi se, da svaki primitelj različenom cionom istu brodariju plaćati mora, a to dosti naspoko trgovački stališ šteti.

Zašto nebi Englez, Amerikan i Francuz brodarju za Austriju tako isto u forinte pogoditi morao, kano što i Austriance za Britaniju na sterline? za Franciju na franko? itd. Zašto se nadalje dopušta takova navlasitost jednostranska u pazaru među držzavama ustavozakonitim?

Ja bi želio za brodarju i. trgovinu austrijsku jedan vlastiti zakon o tome, za da bi se zakonjaci (konsuli) naši u doba odobrdjenja od inostranskih zatonah (luke), kada se brodovi u naše luke uputjuju, za pravo naše neogibivo zauzeti mogli. Česte Austrie, i njena brancevridna trgovina, koja pravi lpat tica držzavnoj jest, to uprcno i zgornjivo zahtievaju.

Uz to ja ovdje oglašujem, da samo u Trstu za vreme ovo sadašnje briznosti o cijenomjeri novca, razlika u plaći brodario blizu po Milijuna trgovini požerivovali pričinjava.

Ova krivovožnja i uvećanje vrijednosti inostranskog novca, podražnje, okrajno robu kupovnu. A kome svo to štetu pri-tečku prinosi? van istom puku stradajućim u Austrii!

U Trstu 28. Veljače 1850.

FRANJO ŠPORKA.

Z m e s.

TRAŽI A DAT ĆE TI.

Nar. pričice od JAKOVA REŠETARA.

Bog i Petar putovaše

Po lópome belom svétu,

Pa dojdóše k nekóm kmetu,

Što se baš „Hans Müller“ zvaše:

Čini nam se od imena,

Bio je. Némac od koléna.

„Božja pomoć, gospodaru!

Već ti sama glad dotuži,

Deder nama čim posluži,

Hvalit čema na tvom daru.“

Némac muči i nespori!

Već im čorhom mah podvori.

Putnici se nahraniše

Kod tog kmeta baš do sira:

„Šta sma dužna? (Bog upita)

Kaž' nama dug, makar više.“

Némac vikno: Daj mi kesu

Punu novče, pa njd' k besu!

Bog i Petar putovaše

Po lópome belom svétu,

Pa dojdóše k nekóm kmetu,

Što se „Marco Rossi“ zvaše:

Čini nam se od imena,

Bio je Latin od koléna.

„Božja pomoć, gospodaru!

Već ti nama glad dotuži,

Deder nama čim posluži,

Hvalit čema na tvom daru.“

Latin rekne: Gramate!!

Dade sira i polente.

Putnici se nahraniše

Kod Latina goslovita:

„Šta sma dužna? (Bog upita)

Kaž' nama dug, makar više.“

Taj nečeka druge dobe:

Daj mi (reče) štacun robe.

Bog i Petar putovaše

Po lópome belom svétu,

Pa dojdóše k nekóm kmetu,

Što se „Erdeg Šivan“ zvaše:

Čini nam se od imena,

Bio je Madžar od koléna.

„Božja pomoć, gospodaru!

Već ti nama glad dotuži,

Deder nama čim posluži,

Hvalit čema na tvom daru.“

Madžar vikno! Tešék bratom!*

Dajuć mérom obiatom.

Putnici se nahraniše

Kod Madžara ponosita:

„Šta sma dužna? (Bog upita)

Kaž' nama dug, makar više.“

Madžar vikno: Daj mi žite,

Da bude mi hleb i pita.

Bog i Petar putovaše

Po lópome belom svétu,

Pa dojdóše k nekóm kmetu,

Što se „Matjaš Vítar“ zvaše:

Čini nam se od imena,

Bio Slovenac od koléna.

„Božja pomoć, gospodaru!

Već ti nama glad dotuži;

Deder nama čim posluži;

Hvalit čema na tvom daru.“

Al Slovenac klét otvori.

Vinom, pitom mah podvori.

Putnici se nahraniše

Kod Slovenca darovita:

„Šta sma dužna? (Bog upita)

Kaž' nama dug, makar više.“

Al Slovenac duša čista

Kažo odmah: Bratjo ništa!

*) Tešék bratom — poljubite prijatelji.

Od to doba (znajte) ima
Némac kesu svrgda punu,
Latia robe u žitcunu,
Holi Madžar s hambarina
Žitom puna sva dvorišta,
A Slovenc? — nejna ništa.

Slov. Časla.
** Z veseljem oznanimo prvcom našiga narodniga pesničva, da naš nevrtdruidji g. Minoslav Vilmar je zopet, komej je svojo lepe Milice na slar domovine pokozil, dvo pesmi za glasovir izdal. Nadjamo se, da bodo prav za prav v mnoge roke perle, in da rodoljubne serca tako razgognijo, kakor je iskrena ljubav za domovinu iz jedra duše bila zapela, in da vsak s njim zagromi:

To vsaj mi dovolite
De se smem rodu ponésti
Ko Slovenc pövsod se vesti
Sej Slovenc sim — Slave sim!
De Slovenc sim! — Ne, ne bo več
Roka moja spone zna! —
Svoboda tud men bo sjala
Sej-Slovenc sim — Slave sim!

Oba pesme: „Vozloznu svetu“ in „Slave nen“ napiši in besede, se dobe per zločitelja v Senočeh na Krajnkam, in kdo bi je vošil tudi v dvoran našiga država.

Samo jošte jednu rleč

na slavne naše DAVRENIKE i na castilo RODOLJUBE

SLAVJANSTVA

OD POKORNOGA FERDO ŠPORNKA.

Duhovna sloga, uzdižena u sjedinost serčac naših, koja sva jednóčudno otačbinsku ljubav goje, perva silna moč ustavlja za uzdržanje kriepko država našeg, koje kane grana čevrsta razšireno lipe slavjanske, sienu svojo milu naš nama razprostire.

Pobožno čtje naše, ojačeno od ljubavi bezkrajne za našu domovinu i nadom svetom o pomoći svemogućeg oca našeg, koji naroda slavjanskog sužanjstva jednoč spasiti odusti, eto sada u nama spojenje utvrdi, u kojemu se sloboda, jednakost i ljubav stovalava budu.

Sloboda, vlastodavna, pod krilom vlastite Austrije, jednakost u pravni jednakoj občinskoi i osobnoj viševršnih narodah, i ljubav bratinska uplodjena u persih čovječih za svakog iskrenog, da čovječanstvo namieri ušudje, od boga za svih jednako ustavljenoi doprie; ovo kr-eposti jesu, koje naše društvo za prudnost ljubezne naše majkine zemlje utvrditi, obraditi, i uvijek obljubiti obzira.

Niti stalis, niti blago, niti viera u zakonah večevršnih nas okružeca, tako krasne i slavonosne uprave oslabiti ili razstaviti ikad mogla budu, jer svi u ljubavi bistroj za otačbinu našu slavnu odgojiti, izvir svobode srieče u čovječjem uznošju po božjem hitenju trazinjo, koje uznošje prvi negljublivi stupaj u čutenju svetom narodnosti najprio se dostizava.

Mi svo sada i u časopisu društvenom nekoliko od nas sabrani, za utemeljiti našu slogu, serčno obečavamo njoj uvijek verno uzdati ostati i za diku i slavu naroda našeg i carstva austrianskoga dušom i tielom žilivi.

Ali eto uzto još i drugim podpirima ustegnuti se nemožemo, jer svako uredjenje i oda stvarih vanešnjih zavisi. Svi valja da žertvujemo, ne samo s duhom, s jezikom i s trudom; tu se hoće i moći penecize, da i s njom se dostigne, što služi za doprjenje viševršne vlasti o spojenju vriedninu za izobrazno napredovanje naše, i okolnosti i na daleko bivajućeg naroda našeg, da svi kano bratja naša viditi i uživati mogu tvorstva poslova naših.

Zato naših trudovah zamiera najvriednica ustavljena budu u izobraznosti jezika našeg prekrasnog. TOME nesluže samo sabori, dogovori, i književno podučenje naše, tu valja kriepkijeg podpira za vriedno uzdiženje narodnosti komej ovasnute, tu najprio hoće se, da za uplodimo dohnicu samosvojnu, koja u slici jednicka naše misli i čutenja naša slavnom puku proglašiti imale, da nas duhovnim vezom uvijek uže sjedini, za dopržiti jednoč snagi i krieposti i večeludnosti, koje svakog naroda savsojnoj i slobodnog acunierlo diči.

Ta dakle valja, mila bratjo! da svaki od nas što višo moguće, na takvi oltar svoja žertva položi. Za časopisa misecnog utemeljiti, sabrali jesmo ponesto, kao što u govoru našeg čestitog predsjednika jeste čitali. Ali za Dobnicu o! Tjednik treba mnogo više t.j. za kausu, za plaću urednika, za tisaku itd.

Tu treba dakle dosta novacah, i zato ja bi želio, da bi se mnogi odvadžaji i izvanjski domorodci takvoj namieri brže bolje združili. Za dobrovoljne prireske bi pismene obećaje naš odobrio primio, i kako bi se toliko sakupilo, da barem za jednu polgodinu troškove bi moge podonosti, onda jednim pozivom bi se za platu takvi dobrovoljci točno zamolili, i u prvom listu imenah njihova s primljenim prireskom proglašila.

Kada putovi, na kojima napredovati moramo, svierčeno upravljeni budu, kada u pravom duhu narodnom iskusalji budemo, što naša urodjena snaga, čutenje i krasni naš jezik dohititi mogu, tada ne samo s riečjom i biesedom, nego i s činom i upravom svemu svietu izkazati budemo mogli, da sloga Slavjanská uvijek najčvrtstiji stupanj carstva austrianskog sacinjava.

POZIV

na predbrojenje gramatike ilirske.

Kad su naši stari propustili, te nikada nisu mislili na obdclavanje svog narodnog jezika, jer više od četrdeset slavenskih sinovah sedilo je na prestolu rimskom, s kojega nisu ni pomislili na svoj rod, da mu kako pomognu, to dakle da ne bi su i nama naši potomci ovog prekora činili, nastojmo mi koliko nam je u vlasti pomoći našem jeziku.

U potonja vremena posle Rimljanah Slavjani južni zbog nekih međusobnih razdorah podpadu ponajviše u robstvo, ali opet bivalo je ljudji, koji su nastojali sahraniti narod svoj od umne propasti, i pomagali su knjiž-stvo naujaci, da je ovo jedini način kojim se narod može otrgnuti od ljnosti i neznanstva, ali ovakove misli samo su malinu zanimali, pak su i oni premlage zapricke na putu nahodili.

Otičaci slavenski duhovi na jugu sada već drugicje misle, nego što su porfirnosci Slavenski u Rimu mislili.

Narod Slavenski u velikoj ilirij imajuć srietnje okolnosti, pak i obrazovanja strana pruža joj ruku da je pomogne. Ona vidi u Istori zašto je izostala ovako natrag iz ostalih narodah, vidi da bez nauke bez umičivca njema srieče ni napredka a vrata za doći k ovcm umičivcu jest jezika a ključ ovih vratih jest gramatika ili slovnica. A gdje je gramatika? Evo je. Gosp. Andria Stazich učitelj tretjeg razreda u normalnoj učionici u Zadru proglašuje da namierava izdati na sviet jednu slovnicu, kao što se govori i piše kod najboljih spisateljah u Dalmaciji, Bosni, Horvatskoj, Serbiji i Černoj gori. Ona je slovnica sklopljena radi Italianah. Biće razdieljena na četiri diela, kakoti: Etimologia, Sintaxis, Ortopcija i Ortografija. Dvanast zadatakah za prevod gramatiki, nekoliko piessamah, bsnih i komadah istoričkih sadašnjega jezika (Stila) kakogod i proze Giorgiove i Pavlovičeve, sacinjavat će peti diel. K voj će biti pridate poslovrne, razgovori i jedan mal ričnik iliričkih rieči. Sklonjena riečih biće razbistrena razgovorima, u kojima će biti rieči iz sklonjenah, a tako isto i posle pridavnih, zaimenah i glagola doći će razgovori.

Što je najteže za našu Slovnicu to su udarenja, ali se je on poduceo, i priveo u obšte u pravu jednakost.

Knjiga će biti u 30 tiskanih (tabukah) listovah, i za predbrojniko stajat će fl. 1. kr. 40' a za drugo 2 forinta.

U Zadru primat će sami spisatelj predbrojniko do svierčeka micesca Ožujka (Marta) 1850, i za ovo vreme želi od svojih prijateljah i s drugih miestah primiti imenah.

O G L A S.

Na poziv odbera je gospod D. Vladislavjevič dovoljil, od 8. t. m. naproj vsak t' den v pondelk in petek od 7-8 zvečer poduk v ilirskim jeziku ino o ilirskim slovuistu v društvenim stanija dajati. — Častilim gospodam članovam, ki se ga vdeležili želijo, se to s pristavnim oznani, da se bodo, ako bo mogote, tak uk po malm tudi za Gospode, ki se hudečo slovenskiga narčtja izuriti, napravil. VARDNSTVO.

Tergovina u Terstu.

Pregled glavno robe, u obziru harpe, uroda i izvoda mesecaca Ožujka 1850.

KAZALO TERGOVINE

u Terstu dana 6. Travnja 1850 s obzirom na jugoslav. pazar. Tečaj ovdasnjih prodajnih zadnjeg tjedna t. j. od 30. Ožujka do 7. Travnja 1850.

Prodalo se je u Terstu sledeća roba:

E s p a s	Harpa i ožujka 1850		Harpa 31 ožujk. 1850		Ukupno leto dobe 1849
	uvod	izvod	uvod	izvod	
BUMBAK (Pamuk)					
iz Americko škér. žakljah	4800	2160	2760	4200	
" Indic.	2800	1090	690	3200	
" Levanto.	300	2510	2210	600	
" Egipta	9850	1500	1350	10000	
" Površnih izvoda	—	130	130	—	
ukupno žakljah	17750	7390	7140	18100	23500
KAVA (Kaffe)					
iz Kuho St. Jago Cent.	5000	—	1000	4000	
" Havnne.	4000	—	500	3500	
" Portorico.	100	2030	130	2000	
" St. Domingo	2000	—	—	2000	
" Lagayra	1900	—	400	1500	
" Brazilie	28000	500	7500	19000	
" Indie	1900	250	650	1500	
ukupno centov.	40900	2780	10180	33500	42000
KOŽE					
Bulgari iz Rusie i.d. kože	500	1000	500	1000	
Atlanati					
" volovsko iz Portugala	2000	—	500	1500	
" suho					
" id. iz Rio (Brazil)	2500	—	500	2000	
" id. " Amerike	19000	6563	3563	22000	
" soljene	12000	300	1300	11000	
" Kravichah iz Kalkute	6000	2000	4000	4000	
" id. " Brazila	300	—	300	—	
" id. " Egipta	1000	200	—	1200	
" Volovsko) iz Dalm.	5000	4500	3500	6000	
" i kravichah	—	1900	—	1900	
" id. iz Levante	17000	2612	3612	16000	
" id. " čern. mora	4000	3000	3000	4000	
" Teletje pov. izvod	16000	58000	39000	35000	
" Jagnjetje i brav.	10000	61000	26000	45000	
" Zajceve iz	70000	45000	25000	90000	
" Drobnje sirove	60600	12500	2200	70900	
" id. za zanat prip.					
ukupno kožah	225900	198575	112975	311500	514500
ŠEĆER (cukar)					
sirov iz Bahie beli Cent.	4000	—	1500	2500	
" Rio Janeiro	12600	4800	13200	4200	
" id. Moskov	—	5450	5450	—	
" Kube površn.	18600	9750	19300	9050	
" id. žuti	12300	—	2050	10250	
ukupno centov.	47500	20000	41500	26000	62000
KUVANI (rafinod)					
iz površnih izv. Cent.	14000	4830	2830	16000	
" Olandie zatren	44000	1056	1056	37600	
" id. u bačvic.	11500	614	614	8900	
" id. u škrinjah	500	—	—	500	
ukupno centov.	70000	6500	13500	63000	23000
ULJE iz Dalmacie					
" iz Istrie čisto Orne	1700	6900	3100	5500	
" " Apulie fino	6300	7000	6300	7000	
" id. čisto	10000	17100	10100	17000	
" Levante	3300	7000	3000	7300	
" Sardinie fino	200	300	300	200	
Orno	21590	38300	22800	37000	22500
ŽIRO (hrana)					
Bob iz Egipta Staja	30000	20200	12200	38000	
Kukuruz iz pov. izv.	85000	25000	20000	90000	
Jočam	20000	10700	15700	15000	
Pščenica	100000	58000	56000	102000	
Rež	45000	—	5000	40000	
Zob	8000	16000	12000	12000	
Staja	288000	129900	120900	297000	521500

		U. na od. do		
714	Loptah	Bumbaka, Mako Cent.	37	39
288	"	id. Americana	43	—
75	"	id. Smirno	35	37
10	"	id. Cipro	36	—
50	Centov	Gloginja zelena persian. fina	95	—
2400	"	Grozdjice, Morca	11	15
1030	Žakaljah	Kavo, Rio različno felo	31	33
355	"	id. Santos	31	30
100	Loptah	Konoplje, Ferrara	17	30
100	"	Korcnj-broča (alizzari) iz Lev.	22	28
687	Panjob	Konitera (cinj) Banka	52	48
2000	Škrinjio	Limuneiz Mesine i Katanie Škrinja	3	15
300	Centov	Mandulo iz Rimskog i Apulie Cent.	38	42
50	"	id. Kandio	37	—
600	Škrinjio	Nada različno felo	128	151
1500	"	Naranče iz Katanie i Mesine Škr.	3	5
3000	Panjob	Olova različno felo Cent.	10	30
1100	Orne	Ulja (od ploda) iz Apulie u b. Orne	27	28
400	"	id. fino	28	30
100	"	id. " Korfu	27	30
100	"	id. " Vallone	26	27
1400	"	id. " Dalmacio	28	30
30	Loptah	Vune biele iz Tnganroka Cent.	38	—
17	"	id. sivo	28	30
136	"	id. biele " Podg. i Skut.	33	38
1900	Centov	Žira iz Anatolie i Smirno	9	10
2130	"	id. " Moree i Zalevo	6	15
780	"	id. " Karamanie	5	30
1000	Staja	Žita Lj. Pšenice iz čer. mora Staj	5	10
1200	"	id. " Egipta	3	—
1000	"	Kukuruz iz	3	—
600	"	id. " Dunava	3	10
2300	"	id. " Ječma Levante	2	20
800	"	id. " Egipta	2	10
500	"	Zobi Albanie	2	20
2000	"	Bobo Egipta	3	—
2500	"	Seme odlana iz Sicilie	8	30
500	"	id. " Apulie	8	15
	"	id. " Dunava	6	45
Prodaja po dražnji (Hicitacia)				
496	Loptah	Bumbaka, Makó pokvarnog Cent.	4	21
48	Žakaljah	Kavo, Santos id.	27	11

NB. Slabi pazar ovog tjedna, jer nestalna cijena novca i promjena jesu tergovce bojazljivo obuzela, zato samo za potrebu se je kupovalo.

TEČAJ BRODARINE (Kirie po moru).

od Tersta do Algora frankov	2	— 2/4	za kariku
" id. " Ambora			
" i Brema. B. M. 55	— 110		Past
" id. " Amsterdama			
" i Anversa o. f. 50	— 100		id.
" id. " Genova soldo	30		Minu
" id. " Londona silinov	30	— 80	Toncladu
" id. " id.	4 1/2	— 5	Kariku
" id. " Marsilja frankov	2	— 2 1/4	Kariku
" id. " Novi-York dolare	7	— 8	Toncladu
" id. " Rio Janeiro silinov	25	— 40	id.
NB. Karika	je toliko, ko 1 1/2 Staja,		
Last	za Olandiu po 4000 lib. ol.		
Mina	t. j. 70 ko 100 Staja,		
Tonclada	za Britaniju po 2240 lib. britanskih,		
Kvarter	» t. j. ko: 3/4 Staja.		

FERDO ŠRONER.